УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ“ БЕОГРАД

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

ГОД. I. БР. 28 * БЕОГРАД, ЧЕТВРТАК 22 ЈУЛ 1954 ГОДИНА

ЛИСТ ИЗЛАЗИ ЧЕТВРТКОМ * ЦЕНА 20 ДИН.

ЧИТАЈТЕ О ЕТИОПИЈИ НА ЧЕТВРТОЈ СТРАНИ

Пленум књижевника

У октобру ове године одржаће се проширени Пленум Савеза књижевника Југославије који ће обухватити, поред текућих питања, и реферате о неким питањима од битног значаја за наш савремени књижевни живот. Савез књижевника жели, као организатор Пленума, да се овим рефератима и дискусијом која ће се водити око њих, пре свега постави проблематика, како би могла дубље и садржајније да се третира. Материјал са Пленума биће објављен у посебној публикацији. Реферати, кореферати и значајнији одломци из дискусије, на тај начин, моћи ће да послуже као база за рад претстојећег Конгреса књижевника, који ће се одржати током идуће године.

На проширеном Пленуму реферате ће поднети В. БАРТОЛ („Проблем типичног у литератури"), ОТО БИХАЉИ-МЕРИН („Атомизација и синтеза у савременој уметности"), МИЛАН БОГДАНОВИЋ („О смислу и бесмислу у поезији"), ЈОСИП ВИДМАР („Реализам и фантастика"), БОРИС ЗИХЕРЛ („О реализму"), ЈАНКО КОС („О улози литерарне критике у данашњим условима књижевног стварања"), МИРОСЛАВ КРЛЕЖА („О тенденцији у уметничком стварању"), МАРЈАН МАТКОВИЋ („Проблем савременог и модерног у литератури"), Ј. МЕНАРТ („Форма и савремена тематика"), ЗОРАН МИШИЋ („Књижевност и време"), МАРКО РИСТИЋ („Функција књижевности и друштвена одговорност књижевника"), ЕЛИ ФИНЦИ („Реализам данас"), ПЕТАР ШЕГЕДИН („Колика је могућност утицања политичких средстава на умјетничко стварање") и ЕРВИН ШИНКО („Програматска естетика од фашизма до данас"). Велибор Глигорић, који ће такође прочитати реферат на Пленуму, још није изабрао тему. — За дискусију су се, досада, пријавили Мирко Божић, Матеј Бор, Григор Витез, Слободан Галогажа, Иван Дончевић, Цирил Злобец, Вјекослав Калеб, Јуш Козар, Фердо Козак, Братко Крефт, Михаило Лалић, Младен Лесковац, Марјан Матковић, Меша Селимовић, Новак Симић и Петар Шегедин.

Најзад, можда ће овај материјал, објављен у посебној књизи, омогућити лакше остварење једног заједничког конгреса свих уметника наше земље, на коме би се такође расправљало о питањима значајним за даљи развитак савремене уметничке делатности.

Етиопске народне приче

Јунак из Ади Нифаса

Једнога дана дванаесторица људи из села Ади Нифаса кренуше заједно до града Маи Едега да тамо дају жито да им се самеље. Када су се враћали равницом, идући стазом која је кривудала поред шумарка, са врећама на леђима, један од њих се запита да ли су сви људи који су пошли на пут још на броју. Стога он довикну осталима да стану и преброја их. Али, не видећи себе међу њима, избројa само једанаесторицу.

„Чекајте!" он повика. „Неко се изгубио!"

„Ко се то изгубио?" упита један од људи.

„Преброј сам", рече први човек. И други човек исто тако преброја људе и заборави да и себе ту убројн.

„У праву си, има нас свега једа-

наесторица. Неко недостаје", рече он.

Онда још један човек поче да броји, али и он виде само једанаесторицу људи који су стајали крај стазе.

„Ох!" он повика. „Неко је залутао и леопард га је ухватио!".

Дванаесторица сељака стадоше да оплакују човека кога је леопард појео. Најзад наставише пут за Ади Нифас, пребацујући сами себи што су допустили да изгубе друга.

„Требало је да се боље старамо о њему!" рече један од њих.

„Да, није требало да дозволимо да заостане и да га ухвати леопард!" додаде други.

„И то тако велики леопард!" рече трећи.

„Једна огромна крволочна женка леопардова!" додаде други.

„А како се само храбро борио, и то голорук!" рече четврти човек. „Био је то храбар ратник!".

„Један од најхрабријих у читавој Тигрији!" рече други човек. „Није чак ниједан једини пут крикнуо од страха!".

„Шта ли ће радити његова удовица када јој кажемо да је тог дивног човека појео чопор леопарда?" рече један од људи.

„Сирота његова породица, као да и без тога није имала доста невоља!" рече други човек тужно.

„Не само да је био храбар човек, већ је био и великодушан и племенит", рече један од сељана.

Тако су оплакивали свог изгубљеног друга док не стигоше у Ади Нифас и уђоше у село, јадикујући из гласа. Људи истрчаше из кућа и кренуше им у сусрет.

„Ох, каква жалост, на повратку из Маи Едега десила се једна несрећа!" рекоше људи и почеше да причају о томе како се онај човек који се изгубио борио са леопардима и како је јуначки умро. Онда настаде велико узбуђење и сви почеше одједном да говоре.

За то време једна девојчица оде до врећа са брашном које су људи положили на земљу. Она их преброја: било их је дванаест.

„Мајко", рече она, „овде има дванаест врећа брашна".

„Не досађуј ми", рече жена, „један добар човек је умро", и она настави разговор.

После краћег времена девојчица поново рече: „Мајко, овде има дванаест врећа брашна и према томе мора бити и дванаест људи".

Мајка прекиде разговор и преброја вреће.

„Овде има дванаест врећа, и значи мора бити и дванаест људи!" она повика.

Сеоски старешина преброја људе који су се вратили из Маи Едега.

„Сада су овде дванаесторица!" рече он. „Човек који је нестао, вратио се!".

Сељани почеше да кличу од одушевљења.

„Борио се голорук са леопардима, победио их и вратио се!" рече један од људи који су били на овом путу.

„Голим рукама побио је све леопарде!" рече други. „Каква је то част и слава за нас да такав јунак живи у нашем селу".

И тако настаде велико славље, играње и певање и гошћење. И после, много и много година препричавала се младежи прича о томе како је један од сељака својом храброшћу и снагом прославио село.

* *

Грешни магарац

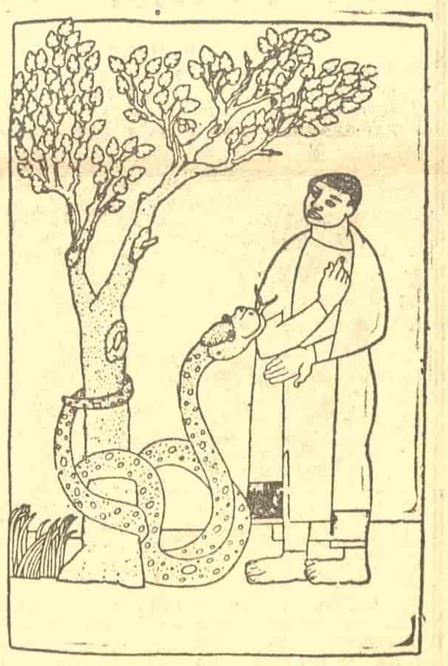

ВСЕ ВИЊЕТЕ УЗ ТЕКСТОВЕ О ЕТИОПИЈИ ОД РОБЕРТА КЕНА (из књиге етиопских народних приповедака, издање Њујорк, 1930)

Једном се окупише лав, леопард, хијена и магарац да заједнички поразговарају о томе како је живот постао тежак. Није било кише и храна се ретко налазила.

„Зашто ли су сада настала оваква времена?" стално су се питали.

„Мора да је неко од нас згрешио, иначе Бог не би тако поступао са нама", рече неко од њих.

„Можда би требало да исповедимо наше грехе и окајемо их", рече неко други.

Сви се сложише с тим и лав поче:

„Ох, ја сам починио један страшан грех. Једном сам наишао на младог бика близу села, ухватио га и појео".

Друге животиње погледаше у лава кога су се сви плашили због његове снаге и одмахнуше главом.

„Не, није", побунише се оне, „није т о грех!"

Онда леопард рече:

„Ах, ја сам тешко згрешио. Када сам био у долини наишао сам на козу која се одвојила од свога стада, ухватио сам је и појео је".

Остале животиње погледаше у леопарда чијим су се ловачким способностима много дивиле, и рекоше одричући:

„Не, не, т о није грех!"

Онда хијена рече:

„Ох, ја сам починила ужасан грех. Једном сам се прикрала до села, ухватила једно пиле, однела га и појела".

„Не, не", рекоше животиње. „Т о није грех".

Тада магарац рече:

„Једном, када ме је мој господар гонио путем срео је пријатеља и застао да поразговара. Док су они разговарали пришао сам ивици пута и појео неколико влати траве".

Остале животиње погледаше у магарца кога се нико није плашио и коме се нико није дивио. За часак настаде тишина. Онда све тужно одмахнуше главом и рекоше:

„Е, т о је грех! Да, одиста, то је страшан грех! Ти си узрок свих наших несрећа!"

И тако лав, леопард и хијена навалише на магарца и појеше га.

(Превела ВЕРА ИЛИЋ)

САВРЕМЕНА УМЕТНОСТ

Петар Лубарда у Паризу

После великог успеха на Биеналу у Сао Паолу, Лубарда је недавно, од 15 јуна до 3 јула, излагао у Паризу, у галерији „Michel Warren". На овој изложби приказао је готово сва своја монументалнија дела настала у периоду од 1952 године, — после његове прве послератне изложбе у Паризу, — до данас: варијације на теме сукоба и битке, које у његовом стварању, као опсесија, трају од познате композиције „Бој на Косову"; затим многе слободне композиције, које у себи чувају врло мало алузија на објективан свет и по томе су, у погледу форме, сасвим близу нефигуративном сликарству. Известан број платна насликао је за време свог путовања по Јужној Америци.

У врло синтетичком предговору за каталог ове изложбе, Шарл Етјен указује на сјај и силину Лубардине беле светлости, на снагу његове боје, на тежину и експресивност његовог цртежа и — алудирајући на његову југословенску припадност — на лични стил и „дубоку и сигурну оригиналност". И Етјен, као и други критичари, као основну карактеристику Лубардиног дела наводи изванредну животност, — сналазећи при томе у његову суштину а не задржавајући се искључиво на његовој „апстрактној" површини... Јер разарање Лубардине реалистичке визије, која је у почетку његовог стварања била тешка и меланхолична, праћена је њеним постепеним разведравањем. Та ведрина, сасвим драмски интонирана, крије у себи једну хуману и поетску филозофију живота.

П.

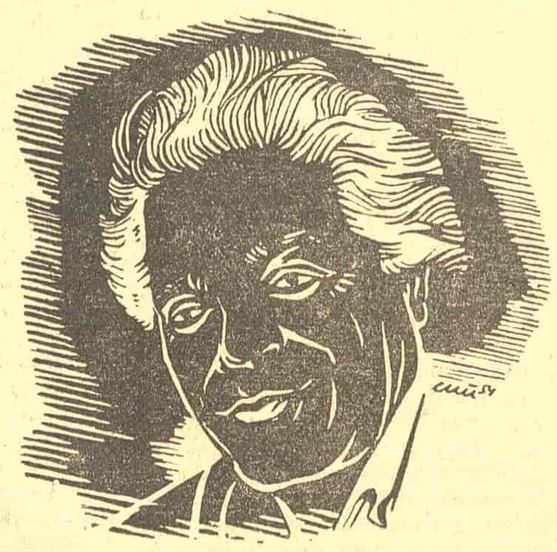

ПЕТАР ЛУБАРДА
(цртеж Д. Стојановића-Сипа)

У овом броју:

поред осталог: Ернест Хемингвеј — „Смрт поподне", Жиг Сипервјел — „Поверење", песма, Марко Ристић: „Андре Жид и његов Лафкадио", Д. Тимотијевић — „Етиопија и ми", Зденко Штамбук — „У џунглама Етиопије", Божидар Ковачевић — „Из старих предања о Етиопији", Вељко Петровић — „Наша туристика", Сима Пандуровић — „Знаци", песма

Раде Влков

О ДИРИГОВАНОЈ УМЕТНОСТИ У СССР-у

Насиље и уметник

СИЛА је годинама ломила и кршила достојанство човека, потискивала и уништавала његово основно обележје и стварала једну анонимну квази-друштвену свест, једну и исту и за чланове Свесавезне академије у Москви и за чланове неког колхоза у Туркестану. Живот човека о коме је маштао још Хераклит као о мерилу свих ствари, човека о чијем би мишљењу требало водити рачуна, заменила је безлична глајхшалтована свест, као оно што је више од њега, као оно што је битно. Наука је забележила још раније да „реалистички хуманизам нема опаснијег непријатеља... од спиритуалистичког или спекулативног идеализма, који замењује реалног, индивидуалног човека „свешћу" или „духом" (Маркс), и то се још једном показало као потпуно тачно.

Али, иако је дејство моћног пропагандног апарата и његових основних полуга: филма, штампе, књижевности, итд., неоспорно (свака пропаганда, маколико била саткана од лажи и демагогије, има ту особину да у овом или оном обиму и степену ипак делује на људе), тим пре ако се врши интензивно, деценијама, у херметички затвореном простору у коме су утицаји споља скоро потпуно неутралисани, а поређења у великој мери онемогућена, ипак то дејство пропаганде је у суштини релативно. Оно се може постепено да ствара и да створи и читаве категорије људи који су изгубили основно обележје бића које мисли и постали апарат за регистровање свега онога што се сервира „одозго", али оно не може да уништи човека, и читаву заједницу да доведе у потпуни транс заблуде. Да такве илузије не гаје ни они који доминирају друштвом довољан је доказ и то што поред пропаганде свесрдно негују и полицију, која интервенише тамо где се ова покаже неефикасна. Већ и сама громазност полицијског апарата и улога која му је додељена у систему, и разгранатост мреже логора и затвора по целој земљи сведоче да индивидуа није уништена, да доминација анонимне свести није резултат капитулације индивидуе, већ у највећој мери атмосфере терора и страха, а тек затим и дејства пропаганде.

(Наставак на шестој страни)

Ернест Хемингвеј

* ОДЛОМЦИ *

СМРТ ПОПОДНЕ

КАО ПРВУ борбу са биковима најбоље је да видите једну novilladu, а најбоље место да се види novillada то је Мадрид. Обично novillade почињу средином марта и одржавају се сваке недеље, најчешће четвртком, све до Ускрса кад почињу важније борбе са биковима или corridas de toros. После Ускрса у Мадриду настаје прва претплатна сезона за седам борби са биковима. Улазнице се продају за свих седам борби, а најбоља места су стално из године у годину закупљена. Најбоља од свих места су barreras усред заклона где тореадори пребацују своје огртаче преко црвене дрвене ограде. Ту стоје када нису у арени; то је место где им се доводи бик када са мулетом ступају на арену; ту долазе да предахну пошто су убили бика.

Неће вам поћи за руком да добијете једно од ових места за време прве или друге abono, или претплатне сезоне у Мадриду, али их можете добити за novilladas које раније почињу, у току и после прве редовне сезоне борби са биковима, недељом, и обично четвртком. Кад узимате место код barrere запитајте где се остављају плаштеви. „Adonde se pone los capotes?" и онда тражите да вам дају место што је могућно ближе њима.

☆

Када први пут посматрате како убијају бика, ако је то уобичајени начин убијања, ево како то отприлике изгледа. Бик стоји раскречених ногу, гледајући право у тореадора који стоји на удаљености око пет стопа, састављених ногу, са мулетом у левој и мачем у десној руци. Тореадор подиже плашт левом руком да види да ли га бик прати очима; онда га спушта, држи заједно плашт и мач, окреће се тако да се поставља постранце према бику, прави нагли покрет левом руком који ће савити плашт преко ручице мулете, одваја мач од спуштене мулете, подиже увис и нишани мачем ка бику, док су му глава, сечица мача и лево раме сви усмерени ка бику, а мулету држи ниско у левој руци. Запазићете како му је цело тело напрегнуто и како се упућује ка бику, а следећег тренутка видећете да је прошао крај бика и, или је мач полетео увис и забио се до краја, или ћете спазити његов балчак обавијен црвеним сукном, или балчак и део сечице како вире између плећке бика или вратних мишића, а гомила ће урлати у знак одобравања, или неодобравања, што зависи од начина како је тореадор пришао и од положаја мача.

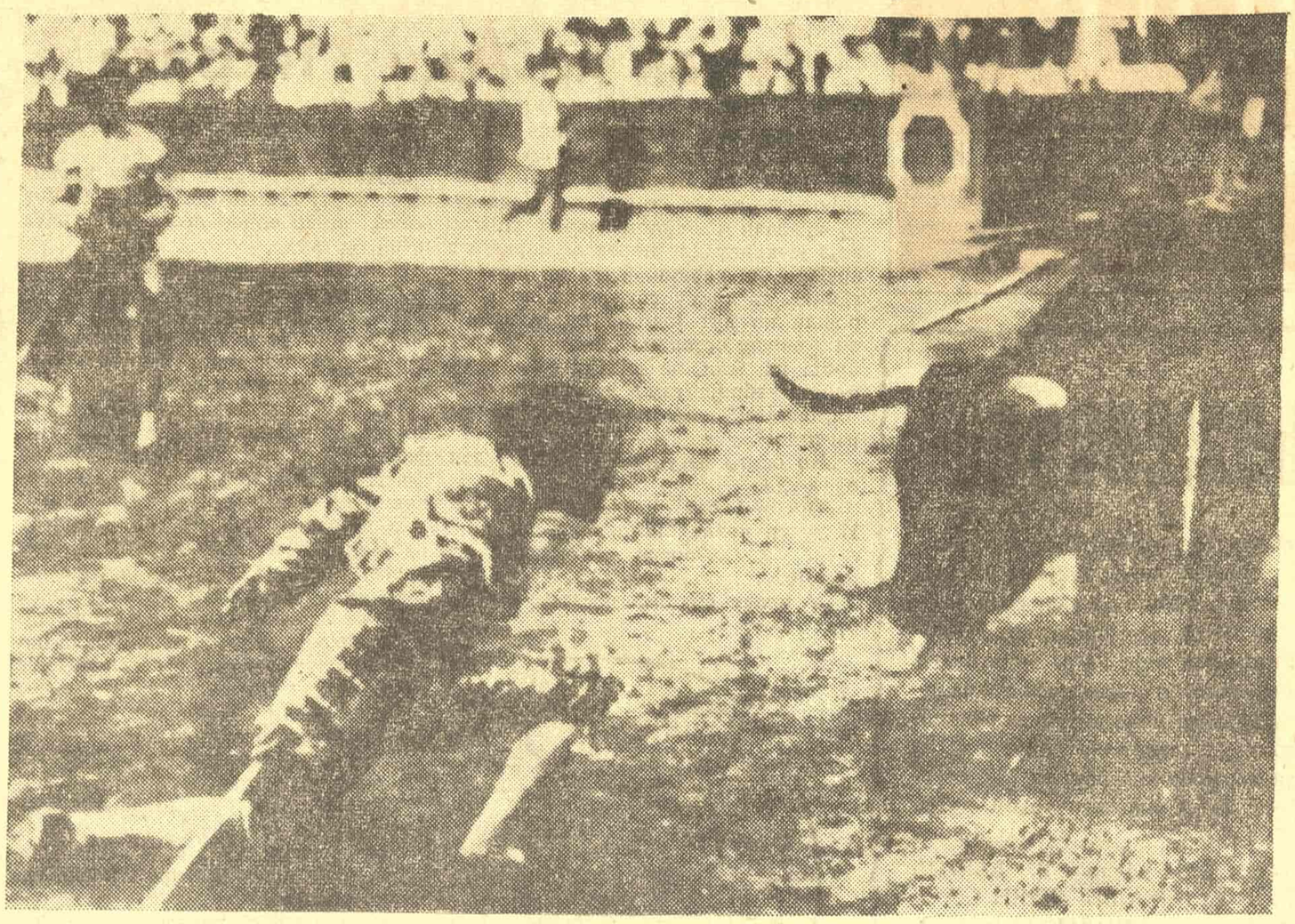

ПРЕ СУКОБА (све фотографије на овој страни из књиге Ернеста Хемингвеја „Смрт поподне")

То је све што ћете видети од убијања; међутим, правилан поступак треба да је овакав. Бикови се уствари не убијају мачем који се зарије у срце. Тај мач није довољно дугачак да допре до срца ако се зарије горе високо између плећака где га и треба зарити. Мач пролази поред кичмених прстенова између врха ребара и, ако тренутно убија бика, пресеца аорту. То је резултат савршеног забијања мача и да би то тореадор извео мора да има довољно среће да врх мача док се забада не погоди ни кичму, ни ребра. Ниједан тореадор не може да прије бику и погоди бика преко главе ако овај високо држи главу и забије му мач међу плећке. У тренутку када бик држи високо главу мач није довољно дугачак да стигне од његове главе до плећака. Да тореадор буде у стању да забије мач у одређено место да би убио бика, глава бика мора да је повијена тако да то место буде изложено, а тореадор чак мора и да се нагне преко повијене главе и врата бика да би забио мач. А сада, ако бик подигне главу док се мач забија и тореадор не полети увис једна од ових двеју ствари мора да се догоди: или бик мора да је у покрету и јури крај тореадора идући за мулетом коју тореадор држи у левој руци док десном забада мач, или пак тореадор мора да облеће око бика кога одвлачи мулетом у левој руци, ниско савијеној и мало улево истуреној од тела, док се истовремено тореадор нагиње пропињући се над главом бика и клизи низ бок бика.

☆

Франциско Вега де лос Рејес, звани Хитанило де Триана, рођак је Каганча који може одлично да влада плаштом и, мада нема оне грациозне Каганчове покрете мулетом, много је способнији и срчанији када дође ред на мулету; па ипак, његов начин борбе из основе је погрешан. Док изводи фаену он изгледа није у стању да се ослободи бика онако како треба — да га при сваком налету довољно далеко отера и да тако, док се он окрене, бик сувише брзо не налети отпозади када он то најмање жели. Зато је због сопствене непажње често бивао закачен рогом. Као Чикуело и Марквес слабог је здравља и није снажно грађен, али пошто ово није разлог да публика због слабог здравља гледа кроз прсте једном одлично плаћеном тореадору јер нема тог закона који би од њега захтевао да наступа у борби с биковима ако није у стању да се бави тим послом, ипак је физичка кондиција тореадора једна од чињеница које се морају узети у обзир приликом критичког оцењивања његовог рада, иако он нема права да се за њу заклања оправдавајући се тиме пред гледаоцима који плаћају своје улазнице. Хитанило де Триана пун је ведре срчаности и држи се ваљано у арени, али онај његов начин борбе који није довољно усавршен изазива у човеку док посматра борбу осећање да бик сваког тренутка може да га пробурази.

Пошто сам ово написао о Хитанилу де Триана видео сам касније како га је један бик пробуразио у Мадриду, у недељу, на дан 31 маја, 1931. Прошло је више од годину дана како сам га посматрао да се бори у арени, и у таксиу, возећи се ка рингу, питао сам се да ли се изменио и у коликој би мери требало да ревидирам то што сам о њему написао. Наступио је у paseu, онако кракат, њишући се немарно у ходу, мрке боје лица; изгледао је боље но раније и смешио се на све старе познанике док је прилазио barreri да замени плашт. Изгледао је здрав, мрке коже као светли лист дувана; коса, која је изгубила боју од хидрогена употребљеног да се испере згрушана крв после аутомобилске несреће у којој је тешко настрадао, прошле године када сам га видео, опет је била црна и сјајна као ебановина. Имао је сребрни тореадорски костим да још јаче истакне све те црне и мрке боје и изгледао је веома задовољан животом.

Владао је плаштом поуздано и изводио њиме покрете лепо и лагано; то је био Белмонтов стил — једино што га је изводио циганин мрка лица, дугих ногу и уских бокова. Бик с којим је имао да се бори био је трећи по реду то поподне и пошто је врло добро извео све фигуре плаштом, посматрао је како забадају banderillas; затим, пре но што је иступио са мачем и мулетом, дао је руком знак banderillerosima да домаме бика ближе до barrere.

„Посматрај га пажљиво; заноси помало улево кад хоће да закачи роговима", рече његов помоћник пружајући му мач и мулету.

„Нека напада какогод му је воља; ја могу да га савладам". Хитанило извуче мач из кожних канџија које се млитаво опустише и упути се, онако кракат, ка бику. Пустио га је да му се приближи једанпут и онда прође да би извео pase de la muerte. Бик дојури натраг веома брзо и Хитанило подиже мулету, онда отскочи увис, широко раширених ногу, још држећи у рукама мулету, погнуте главе, а леви рог бика заби му се у бутину. Бик га окрете на рогу и тресну о дрвену ограду. Онда, док је ту лежао, бик му зари рог у леђа. Све се ово одиграло за мање од три секунде и у оном часу када га је бик први пут одбацио Марсијал Лаланда потрчао је ка њему са плаштом. Други тореадори држали су широм развијене плаштеве замахујући њима ка бику. Марсијал приђе бику, упре својим коленом у њушку бика ударајући га по њушци да га натера да пусти човека и да одјури; Марсијал је трчао кроз арену идући натрашке; бик полете за плаштом. Хитанило покуша да стане на ноге, али није могао; момци из арене подигоше га и потрчаше са њим ка амбуланти док му је глава висила и клатила се. Онај први бик ранио је једног banderillera и лекар га је још држао на операционом столу када они ућоше са Хитанилом. Он виде да нема неког страшног крварења, бутна артерија није била пресечена, завршивши рад око banderillera и онда започе нов посао. На свакој бутини била је по једна рана од рога и у свакој рани мишићи квадрицепси и абдуктори били су искидани. Али што се тиче ране на леђима рог је скроз прошао кроз карлицу, прекинуо исхијадични нерв и ишчупао га из корена онако као што црвендаћ може да ишчупа црва из влажне ледине.

Када је отац дошао да га обиђе Хитанило рече: „Не плачи, татице. Сећаш ли се како је било тешко онда са оном аутомобилском несрећом и сви су говорили да се нећемо извући? И сада ће исто тако бити". Касније је рекао: „Знам да не смем да пијем, али реци им да ми овлаже усне. Само да ми мало овлаже усне".

Они људи који причају да би платили улазнице за борбу с биковима кад би могли да виде како бик пробуражује човека, а не увек бикове како их људи убијају, требало је да се нађу у арени, у амбуланти, и касније у болници. Хитанило је остао у животу за време јунских и јулских врућина и у току прве две недеље у августу, и на крају је умро од менингитиса због оне ране при дну кичме. Када је рањен имао је шездесет четири килограма, а тридесет када је умро. У току лета имао је три различите руптуре бутне артерије, ослабио од чирева који су настали због дренова у рани на бутини, и крволиптења при кашљању. Док се налазио у болници Феликс Родригес и Валенсиа II донети су са готово истим повредама и обојица отпуштени као способни за борбу, мада су им ране још биле отворене, пре но што је Хитанило умро. Хитанилова несрећа била је у томе што га је бик тресnуо о подножје дрвене ограде те је тако лежао према чврстој позадини када му се рог забио у леђа. Да је лежао на песку на отвореној арени исти ударац рога, који га је смртно ранио, по свој прилици одбацио би га увис и рог не би прошао кроз карлицу. Они људи који причају да би платили да виде како бик убија тореадора имали би зашта да дају новац када је Хитанило за време јаких врућина добијао наступе због болова. Могао је

(Наставак на трећој страни)

ТРАГИЧНИ ЗАВРШЕТАК

ЛИРИКА У ПРЕВОДУ

Жил Сипервјел

ЖИЛ СИПЕРВЈЕЛ (рођен у Монтевидеу, 1884) пореклом је, као Лотреамон и Лафарг, из Уругваја, и ако су сви они чисти Французи. Јужна Америка огледа се у читавом делу Супервјела. Он није бунтовник, чаробњак речи као многи надреалисти, он се одваја од њих хармонијом среће која прелива читаву његову поезију.

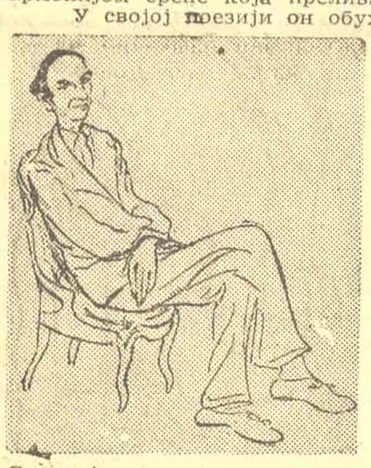

У својој поезији он обухвата мотиве шире и од континената и океана, а задире и у космички свет. Потребан му је простор, каже он сам, да би могао да се концентрише у себе. А велики је зналац у испитивању своје душе. И заиста, његов најомиљенији терен за експерименте је његова душа, која је у његовој поезији добила место реалног амбијента. Ово нам најбоље илуструје одломак из писма Рилкеа, које је 1925 упутио Супервјелу: „Чим сам прочитао ваш „Портре" у једном часопису, знао сам да ћу заволети све што сте написали и што ћете написати. И та дивна песма служи ми сада као кључ и путоказ за даље прелиставање ваше сложене збирке песама, жељан да се у њу потпуно унесем, без икаквог ограничења... Дивно је то стварати везе преко провалија, и бити свестан да се то нигде не прекида; ви сте велики конструктор мостова у простору..."

Супервјел је песник душе, нарочито душе у односу на бесконачност, песник човека у космосу. Зато и он сам, са великим задовољством, констатује да се „читава француска поезија од последњег рата умногоме вратила и приближила човеку".

✽

Поверење

О моћне планине, док још има времена
Оставите нас да отворених очију пркосимо свету који се под вама простире
Са свим угледом наше људске беде
И у толико боље ако ваша висина отвара врата усовима.

Сад је час кад хроми не мисли више на своју хромост,
Кад одузети лагано се извлачи
Из свог пресушеног корита, пуног камења и шљунка,
А песник одмерава опако сунце
На длановима својих руку које се пружају ка духу чистом
И вино свемира удара у главу човека
Који, прескачући све препреке, надмеће се са васионом.
Његова лична светлост објахује коњицу сунца.
И у исто време сва та копита добују по једној половини земљине кугле,
Док је друга половина обавијена тамом у којој се стварају и потајно удружују
Тамна сунца у ковитлајуће групе.

О овце на брегу, о тигрови у шумама,
Сада ћете ви бити праве овце и прави тигрови,
И једним јединим покретом загосподарићете свим својим мишићима,
Ви који сте до сада били само обојене слике
— Беше то бедно живљење у очекивању покрета и даха —
И ево где одједном сазрели животним соковима
Напуштате анонимност и пуни саможивости
Надувавате своју кожу толико да само што се није распрсла.
Ви зрачите из себе задивљујућу фосфорну светлост
И у звекету драгог камења ви се стављате у покрет.
Сви тигрови и све овце који би хтели живети на свету
Остали су у стању цртежа који један другог посматра
Потхрањујући ваш замах
У навали створених ствари и већ сазрелих од снаге,
Као што ован истргнут из каишева стригача
Залеће се у простор под притиском својих бедара
И скаче својом младом главом далеко напред!

(„Постања", 1951.)

Превео НИКОЛА ТРАЈКОВИЋ

ТОРЕАДОР

(Наставак са друге стране)

човек да га чује и на улици. Изгледало је просто злочин одржавати га у животу и он би био много срећнији да је издахнуо убрзо после борбе док је још владао собом и још имао ону његову храброст, но сада када је морао да прође кроз све јаче и јаче ужасе телесног и душевног понижења које доноси собом дуготрајно и стално трпљење неподношљивих болова.

(Превела ВЕРА ИЛИЋ)

ПРОЗНИ ОДЛОМЦИ

Ту где је некад презимио циркус

ТУ ГДЕ је некад презимио циркус још увек стоји дрвена барака, бифе „БЕЛИ КОЊ".

И ноћу кад се пијанци из предграђа боре са сном тешким као брег, поред прозора пројури бели коњ са пламеним гривама. Онда сви уздахну и сви попију без куцања малу тугу ракије, а бели коњ језди у круг као да је у арени циркуса, који је већ отишао у пролеће, у неку другу покрајину.

Ту дођем пођодне са старом кошуљом испод мишке и онда нудим пијанцима робу из треће руке.

Алиса, стара циркузанка остала је са бараком. Она није могла даље. Сад ће јој дати артистичку пензију.

У то име, још мало шљивовице за Алису!

Сликар који је поломио прсте и књижевник са кошуљом испод мишке.

Ту где је презимио циркус неће нико донети љубичице.

Алиса је добра и племенита. Удаћемо је некако за берберина из једног панонског села, па ћемо кад и кад и ми да навратимо у род.

За сада седимо ту и певамо све док месечина не осветли белог коња што јури у круг.

Ту где је некада презимио циркус, породила се једна скитница. Њу је приметила Алиса. Колико је само порођаја било у циркусу па ником ништа. Претставе и даље трају. Циркус путује, или се негде укотвио као шарени брод који стиже са неких јужних отока.

Алиса се синоћ напила и отишла је да пољуби место где се јасно по удубљењу још увек види точак вагона у коме је провела младост. Њен путујући хотел, њена кућа и сада њена старост и њен алкохол.

Имам још за две вечери снаге. Где год се кренем, за мном јури бели коњ. Рекао сам Алиси да ме прати сваке ноћи кући, јер се бојим белог коња. Алиса каже да је он диван и да га се не треба плашити.

Кроз две недеље сви су се плашили белог коња и сви су пили само да се некако ослободе језе, која дође као ветар, уколико поред прозора бараке мине у предвечерје бели коњ и почне да се пропиње тамо где је била арена.

Губио сам се. Спавао сам за столом. Осећао сам да пролазим и да се више нећу срести са самим собом. Осећао сам да ћу се наћи са неким другим и да ћу то бити ја, да ће бар нека сенка остати од оног бившег мене и да ћу упрегнути белог коња са пламеним гривама кад дође највећа претстава.

(Из књиге „Пијанци иду дијагонално").

СЛОБОДАН МАРКОВИЋ

Андре Жид и његов Лафкадио

Марко Ристић

ПРЕДГОВОР штампан на челу ове књиге[1]) писан је године 1929, за прво издање овог превода, а Андре Жид умро је 1951 (19 јануара). То значи да би тај предговор, да је чак и много бољи него што је, да је аналитички и синтетички заиста обухватао и исцрпљивао проблематику и значај Жидове дотадање књижевне делатности, неминовно данас ипак морао бити застарео и недовољан. Јер двадесет и две (или скоро двадесет и две) године још живота и рада једног писца чији је дух, до последњег његовог даха скоро непромењено променљив и жив, био толико радознао, будан и немиран, не само да би саме по себи заслуживале да буду подробније размотрене у циљу употпуњавања целокупности слике, него би могле, морале можда, повући за собом, ретроспективно и ретроактивно, ревизију суда о свему што им је у Жидеовом ранијем развоју претходило. Све године у његовом дугом животу биле су све до краја, у исти мах и Lehrjahre и Wanderjahre. И израз књижевни радник, примењен на њега, добија опет свој пуни смисао и свој изгубљени сјај: био је он то заиста неуморан, био је то више него што је био велики стваралац. И, коначно, био је човек који у сваком тренутку не престаје да тражи, и каткада успева да нађе, морални (што за њега значи и естетски) смисао, врлину и лепоту живота, живота свог сопственог и живота уопште. Двадесет и две године таквог рада и таквог тражења, и то баш те последње године, које заокружавају, затварају (и у исти мах остављају толико отворен) глобални, коначни смисао читавог једног другог, богатог живота, читавог једног многоструког животног дела, смисао те дуге, црту по црту употпуњаване, дотериване, ретуширане поруке и опоруке једног великог интелектуалца, једног моралисте, такве године заслуживале би, дакле, једну савесну студију, а нарочито од стране некога који, као ја, прештампава један предговор коме би и независно од животописа и библиографије писца Подрума Ватикана, само протекло време од епохе када је написан наметало не једну коректуру. 1929—1953, боже мој, то није хронолошки тако дуг период, али тај датум, 1929, историски је већ тако далеко: три и по године доцније Хитлер је тек дошао на власт... А нека ми буде дозвољено да напоменем и то да је преводиоцу Подрума Ватикана, у тренутку кад је тај предговор писао, било тек двадесет и седам година.

Све су то аргументи који иду у прилог тези да је тај предговор прегазило време, прерастао сам Жид, превазишао преводилац. Требало га је прерадити, зар не, ако већ не написати нови, или допунити тај стари, младалачки и застарели предговор, допунити и коригирати једном новом, не више младалачком, студијом, као што је учинио Леон Пјер-Кен, који је у замашну књигу коју је о Жиду објавио после његове смрти утопио своју књигу из 1933, начинивши од ове само мањи саставни део нове. Ова моја завршна напомена нема и никако не може имати претензија да буде та допуна. Објављујем ли ипак, овде тај предговор тако недопуњен, и без икакве промене, дакле без иједне од оних исправки које је време, троструком променом перспективе, несумњиво учинило неопходним ,то је зато што га сматрам, такав какав је, не само са мог субјективног гледишта него и објективно, везаним за овај превод, карактеристичним за доба кад се појавио; то је отприлике доба када је Лафкадио, од заводљивог, већ био постао помало смешан у очима обавештенијих и књижевно напреднијих младих интелектуалаца, и када сам већ имао разлога да тај свој предговор завршим тврђењем да је Жидова порука већ превазиђена.

У време када сам писао тај предговор, написао сам о Жиду још и извесне друге белешке, које нисам у тај предговор уклопио, али које су ушле у низ Маргиналија које сам у то време објављивао у Летопису Матице српске. Говорио сам ту и о Лафкадиу самом, што ми се чинило излишним у уводу за књигу где он, мора се признати, са доста шарма самог себе довољно приказује. Овде, међутим, у овој напомени, не изгледа ми сасвим излишно да то што сам тада о Лафкадиу рекао, наведем.

„Лафкадио, данас већ класичан тип у француској литератури, родио се, као главни јунак Подрума Ватикана, године 1912, у блиставој љупкости својих двадесет година. Али његова права младост, живот његов изван књиге у коју га је Жидово перо спустило, протеже се углавном између 1917 и 1923 године. Тако бар кажу сада када је његова звезда помало увела на небу младићких идеала. Али је пре десет година (или ако хоћете за мене лично пре шест) онај дах слободног, невезаног, спремног на све живота којим га је Жид надахнуо, веја и побеђивао сваку устајалу етику, по књигама, по срцима, па и по судбинама. Читаво једно сазвежђе различитих појмова кружило је око те фигуре коју је Жид са толико љубави донео на свет."[2])

Уз ово друго издање мог превода — којим сам, као што се из овог цитата види, са шест година закашњења био платио Лафкадиу неку врсту дуга, — хоћу још да додам неколико речи и о самом Лафкадиу, упућујући их првенствено евентуалним младим читаоцима ове књиге. Хтео бих да их упозорим да, данас и овде, не треба да схвате Лафкадиа сувише озбиљно. Не зато што би то

АНДРЕ ЖИД
(карикатура
Мориса Хенрија

могло бити опасно. Него просто зато што је време учинило своје. А његово је било да учини Лафкадиа неефикасним, да га лиши његовог престижа заводљивог моралног ослободиоца, да га учини ситним, прециозним и бледим, у светлости пламенова и страшних значења наше епохе, од пожара попаљених села до блеска атомске бомбе, од хитлеровске ломаче књига до партизанских ватри, од огња који сажиже цркву пуну живих људи у Орадуру или у Глини до рефлектора под чијим млазом „признају" Рајк или Клементис... Шта је остало, шта је у овом нашем свету могло остати од оног схватања „слободе" које, оличава Лафкадио својом недоследношћу, својим „дезаинтересованим" делањем, својим безразложним чином, својим „диспонибилитетом", својим препуштањем случају, тренутку, тренутном надахнућу, тим задовољством да се учини нешто баш зато што нема никаквог разлога, никаквог рационалног ни реалног мотива да се то чини, тим илузорним, краткотрајним задовољством човека који је увек disponible, који ие пристаје да се заложи ма за коју ствар, који се ставља на расположење само свом тренутном расположењу, тојест ма чему, тојест самом себи, па чак ни самом себи? Гледајмо данас у њему, слободно, не много мање луцкасту и бесмислену од маринета које га окружују. На то нам и сам Жид даје право. На непуних месец дана пред своју смрт, у писму упућеном професору Пјеру Лафилеу, који му је био послао нацрт за своју студију о Жиду као романсијеру, Жид је писао:

„Волим што уносите у ваше излагање о Подрумима Ватикана појам saugrenu (нешто бизарно и ћакнуто, настрано и смешно) — што се већ испољава (можда би на то требало скренути пажњу) у другом делу Уриеновог Путовања: јер верујем да сам у том погледу био новатор (упркос форми). Касније, то „saugrenu" заузело је себи место (претерано чак каткада) у нашој књижевности, али, најчешће се потпуно заборавља да сам ја био први који сам за то дао основе.

Волим Ваше излагање о Подрумима Ватикана: „једна слобода која је ропство" — да, то је баш оно што проницљиви читалац може и треба да разуме: што резимирају две реченице диалога (али оне остају на позорници непримећене и много сметају глумцима који имају да их изговоре, јер их они изражавају такорећи као нехотично):

„Ви сте оно што се зове једно слободно биће. — Предан на милост и немилост првој прилици." То је сувише суптилно за позорницу, и лако може да незгодно пресече диалог."[3])

Позорница о којој говори у том писму Жид, то је конкретно позорница Француске Комедије, на којој је 13 децембра 1950 први пут играна „фарса" у три чина (19 слика) коју је сам Жид извукао из своје сотије. Та претстава Подрума Ватикана, последња радост његова, када је већ био ушао у девету деценију, чудећи се каткад и сам да је још увек жив, та свечана премијера где је, од Претседника Републике редом, читава позоришна сала била обукла фракове и балске тоалете да види како ће Лафкадио гурнути из воза грешног Флерисоара, била је завршни, праскави ватромет у животу тога човека који је заиста увек бежао од почасти, салона и академске славе пред којима се његов пријатељ Валери коначно био показао тако слаб. Академике и дипломате, владу и монденску крему, католике и великодостојнике, добромислене професоре и моралисте сакупио је Жид много више да би пред њима, у тој театарској варијанти своје давне фикције, исмејао католичку цркву, вернике, академике и малограђане, него да би на сцени пластично истакао и узнео све оно што је у његовој првобитној замисли Лафкадиа било романтично, необуздано и демонски. У позоришној верзији дошла је до израза много више карикатурална страна овог дела, сатиричан момент био је јаче наглашен, а поетични акценат добрим делом пренет је са Лафкадиа на Женевиеву, изгубио је дакле оно корозивно што је имао у себи. Интерпретација глумца који је играо Лафкадиа, (и кога је уосталом, лепог, плавокосог и детињастог, дражесног и нежног, изабрао сам Жид, интересујући се и иначе врло живо за спремање комада), допринела је такође да Лафкадиа учини безопасним — наравно не за Флерисоара — и добро васпитаним дечачићем кога лако вуку за нос и Протос и живот сам, тојест свака „прва прилика" коју му живот пружи да начини неку нову недоследност и несмотреност за коју ће се после кајати. На премијери се чак комад завршавао — мислим да је после премијере тај крај Жид опет изменио — капитулацијом Лафкаида у наручју Женевиевином. Више заиста не треба да би се видело до које мере је Жид са иронијом гледао на домет и озбиљност које може да имају револт против конвенционалног морала и анархоиндивидуалистичко „ослобођење" његовог омиљеног јунака.

Можемо дакле, не заборављајући ипак при том улогу коју је у доба своје прве, своје праве младости, Лафкадио одиграо у формирању менталитета и сенсибилитета једне генерације које је имала његове године у време кад се свршавао Први светски рат, можемо сада мирно, не изневеравајући Жидову успомену, читати ову његову сотију као занимљиву причу у којој има — да се послужим једним насловом Кристиана Грабеа „подсмеха, сатире, ироније и дубљег значења", па несумњиво и поезије, али чија филозофија не задире дубоко. Она не држи реч, не испуњава оно велико обећање — за које смо уосталом сами били уобразили да нам је дато — да ће бити потресна и нова, судбоносна и ослободилачка. Она коначно не обавезује ни самог Лафкадиа, ни писца ни читаоца, па наравно ни преводиоца, не ангажује их више него њеног папирнатог теоретичара Јулиуса де Бараљула. Јер Лафкадио, на жалост, није ни Фабрис дел Донго ни Ставрогин.

Толико о јунаку ове књиге. Остало би да се каже, бар у основним цртама, све оно што би се морало рећи о животу и раду писца ове књиге после 1929, и што се у ствари више одвија у једној широкој зони око књижевног стваралаштва него у њему самом. Јер, после Ковача лажног новца, Жид више није створио ниједно дело већег обима и већег замаха, иако је објавио велики број текстова. Остајући у свакој својој реченици прави писац, књижевник „од расе", мајстор језика и суверени господар класичног стила, дакле неоспорно уметник, он је у свим тим годинама много више објашњавао себе и свој однос са спољним светом, него стварао, тојест уметнички изражавао тај однос. Поред неколико мањих књижевних дела (као Oedipe, Les nouvelles nourritures, Le Treizième Arbre, Thésée, итд.), Жид је поглавито објављивао експликативне текстове, често интроспективне, као што су дневници, забелешке, писма, чланци и говори. У том филму његовог интелектуалног живота, који је, код Жида, увек истовремено и филм његовог животописа, видно место заузима његова касна социјално-политичка оријентација. Њени први предзнаци видљиви су у његовој књизи о Конгу, али она постаје изразита тек 1932, када одломци из Жидовог дневника из године 1929—1932, објављени у Nouvelle Revue Française, недвосмислено сведоче да та оријентација доводи Жида до прихватања комунизма као јединог могућег решења за све оне социјалне проблеме који су га у зрелим годинама почели мучити, па и за моралне проблеме који су га одувек преокупирали. Он се са симпатијом и надом окреће СССР-у.

Од 1932 до 1936, политичко опредељење Жидово долази до израза у читавом низу списа и иступа: писама, говора, порука, чланака итд.

(Наставак на четвртој страни)

[1]) тојест новог издања превода Подрума Ватикана, за које је овај текст писан као завршна напомена. Прво издање изашло је у Београду 1930 године.

[2]) Маргиналије. III. Андре Жид на видику. (Летопис Матице српске, год. CIII, књига 321, свеска 1, јули 1929).

[3]) Ово писмо објављено је први пут у дневном листу Монд од уторника 13 јануара 1953.

680 COMÉDIE FRANÇAISE - SALLE RICHELIEU 1950

LES CAVES DU VATICAN

PAR

M. ANDRÉ GIDE

FARCE EN TROIS ACTES (19 TABLEAUX) TIRÉE DE LA SOTIE DU MÊME AUTEUR

Décors et costumes de M. J.-D. MALCLÈS

Mise en scène de M. Jean MEYER

PREMIÈRE REPRÉSENTATION

Le Mercredi 13 Décembre 1950

ПОЗИВНИЦА ЗА ПРЕМИЈЕРУ „ПОДРУМА ВАТИКАНА"

(Наставак с треће стране)

Године 1936 од одлази у СССР, где оставља добар део својих аполитичких политичких илузија, и одакле доноси прилично мршави материјал за своје две књижице: Retour de l'U.R.S.S. и Retouches à mon Retour de l'U.R.S.S. У првој износи своје утиске и казује своје разочарање, разочарање не у идеји комунизма него у совјетски пут и облик њеног остваривања. Претерано глорификовање Жида од стране комуниста пре његовог одласка у Совјетски Савез донекле је и само условило претераност напада на њега са исте стране после његовог повратка. Морам рећи да сам и ја био један од првих који су критиковали Жида због његове прве књижице о СССР-у а нарочито због тога што се тако пожурио да својим негативним констатацијама пружи аргументе које је међународна реакција једва дочекала.*) То, да су те констатације биле, и поред све политичке неспремности и, можда неспретности Жидове, у основи тачне (а колико се тек после Рата стаљинска бирократија постарала да Жиду да за право!), то не доказује да није требало критички реагирати на њих, а нарочито тада и овде, у условима стојадиновићевске Југославије.

Године 1939, Жид објављује свој Дневник, који покрива педесет година његовог живота (од 1889 до 1939). То је књига од 1350 страна и она ће остати — заједно са две допунске књиге Дневника, 1939—1942 и 1942—1949, — и то не само због свог обима, разуме се, вероватно најзначајније дело Жидово. У тим интимним, субјективним белешкама из дана у дан није све занимљиво, далеко од тога, нити је лик човека који се из те огромне масе интроспективних детаља као посматрани посматрач диже, увек привлачан — он то сам зна, — ни монументалан, ни довољно људски топао, и поред све жеље да то буде. Али у тим личним белешкама, иако често писаним са очевидним предумишљајем да буду штампане, лежи, неоспорно, трајно сведочанство, које чистота стила и вештина осветљавања и оркестрације животних података чини уметничким делом, значајно и трајно сведочанство о једном животу, о повести једне мисли и о свету у коме се та мисао кретала, који је ту мисао условио а на који је она несумњиво утицала. У тим Дневницима лежи шездесет година живота не само једног изразитог интелектуалца него и читаве једне интелектуалне елите француског грађанског друштва.

ПРОТОС (скица за костим)

На последњој страници свога дневника, 25 јануара 1950, Жид је записао, испод једне примедбе о извесном сликовању дифтонга код Виктора Игоа, да су ти „безначајни редови" вероватно последњи у његовом Дневнику. Тако је и било и није тако било. У последњим месецима свога живота, Жид је написао још једну књигу, која се од његових дневника разликује углавном само по томе што се размишљања, сећања, забелешке и анегдоте које она садржи везују и развијају, једна асоцијација изазивајући другу, без датума и без непосредне везе са дневним доживљајем.

У тој малој књизи, са карактеристичним и узбудљивим насловом Ainsi soit-il ou Les Jeux sont faits, говори нам човек који сваким даном чека своју смрт. Чека је мирно, достојанствено, као човек који је познао људе и земље, музику и телесну љубав, коју су за њега само мушкарци могли оличавати, који је познао и пријатељство и мржњу, књиге и пејзаже, веру и агностицизам, беду људску и величину човека. Живео је како би живео и када би требало почети изнова, рекао све што је имао да каже, и умро је, заиста, мирно, свесно, примајући мржњу католика (који нису успели ни као осамдесетогодишњег старца да га сломију) као признање које они нехотично одају слободи коју је и против самог себе борећи се, за себе извојевао. Умро је храбро, мудро и достојанствено, онако како је у својој младости желео: „Надам се, пошто будем изразио на овој земљи све што је у мени чекало, — задовољан, — да ћу умрети потпуно безнадежан." Умро је без патоса и без бога. И оно што је Крлежа рекао за Луначарског може се и за Жида поновити: „Јер да је тај богоугодни безбожник, унаточ свог богоотражења отпутовао у пакао, о томе нема сумње."

22 јануара 1953

МАРКО РИСТИЋ

*) Андре Жид се обнавља али не мења (Политика од 16 децембра 1936).

Почео је Шекспиров фестивал у канадском Стратфорду

У малом канадском граду Стратфорду у провинцији Онтарио почео је фестивал Шекспирових позоришних комада. Прва претстава, одржана под отвореним небом, пред око 2.000 посматрача, била је Шекспирова комедија у три чина „Мера за меру".

Јенда од замерки које су се чуле у вези с првом претставом на овогодишњем фестивалу односи се на сам избор комада. Сећајући се изврсног „Ричарда Трећег", којим је отворен прошлогодишњи фестивал у канадском Стратфорду, критичари се питају шта је побудило организаторе фестивала да почетак прославе обележе „Мером за меру", горком комедијом која је хронолошки претходила управо „Краљу Лиру", највећој објективизацији Шекспировог песимизма.

„Укрођена горопад" претставља другу претставу коју су видели посетиоци стратфордског фестивала. Ову комедију у два чина режирао је Тајрон Гитри. И овог пута похвале критике биле су више него обичне.

ПРИЈАТЕЉСТВО НАРОДА

Етиопија и ми

ПРИЈАТЕЉСТВО између Етиопије и Југославије спада међу најмлађа међународна пријатељства, али је сграђено на чвршћим темељима него многа пријатељства у свету која су склопљена много раније, са много више звучних речи, али са много мање искрености.

Југославија и Етиопија упознале су се, такорећи, тек пре деветнаест година, пред италијанско-етиопски рат. Дотле су се знале само њихове владе, али њихови народи су били врло мало чули једни о другима. А владе Југославије и Етиопије нису никада осетиле ни потребу ни жељу да ступе ма у какве односе. Заједничко чланство у Друштву народа било је једина веза између њих и оне су ту везу сматрале довољном.

Када је фашистичка Италија угрозила слободу Етиопије а етиопски народи почели да се спремају да ту слободу бране, ми смо се први пут у историји заинтересовали за њих, а они су први пут сазнали нешто више о нама. Ми смо се заинтересовали за њих као за народе који су спремни да приме неравну борбу да би бранили своју слободу, а они су сазнали о нама као о народима који цене борце за слободу. То је било довољно да почне да се ствара пријатељство.

У нашој земљи симпатије за Етиопију испољавале су се на безброј начина и добијале, поред најозбиљнијег, често и наивно-дирљив, чак и комичан облик. Читаоци новина пратили су с напрегнутом пажњом сваку вест о Етиопији, напредни студенти организовали су предавања о Етиопији, стари професори тражили су од Министарства просвете дозволе да оснивају „Удружење пријатеља Етиопије", млади гимназисти тражили су адресе својих вршњака у етиопским гимназијама да би се с њима дописивали, мали спортски клубови и певачке дружине узимале су имена „Хаиле Селасије" или „Рас Мулугета", чак су кафане, бифеи и посластичарнице истицали фирме „Код Негуса" или „Адис Абеба".

Ово људима у Етиопији није остало непознато. Старији интелектуалци сазнавали су из новина за симпатије Југославије, неки који су живели у иностранству чак су давали да им се преводе чланци из наших листова, ђаци адисабебских гимназија примали су с пријатним изненађењем писма од непознатих дечака из далеке земље на Балкану и одговарали им, неписмени су о свему томе слушали од писмених — а усмене вести се у Етиопији брзо преносе.

ЦАР ХАИЛЕ СЕЛАСЈЕ
снимак из млађих година

Прошлост Етиопије, у којој цар Хаиле Селасје игра видну и пресудну улогу, јесте прошлост једног народа који се бори против империјалистичких освајача, за своју слободу и независност. Само три године по крунисању цара Хаила Селасја Италија је изазвала инцидент код Уал-Уала, на етиопској територији. Најновије време патњи етиопског народа тада почиње. Претње италијанских завојевача све су учестаније; Италија прети Етиопији ратом, под изговором да она, Етиопија, намерава да угрози њене колоније. Претње нису дуго трајале. Кроз годину дана, 1935, Италија напада Етиопију. 1936 године италијанске трупе улазе у Адис Абебу, главни град Етиопије. Италијанска влада 9 маја издаје декрет о анексији Етиопије, а италијански краљ проглашава себе за цара Етиопије. Боравак италијанских империјалиста у Етиопији испуњен је ужасима терора. Најпознатији је такозвани фебруарски покољ, који је трајао три дана, као одмазда за атентат на маршала Грацијанија. Борба уједињених народа света против фашизма, међутим, донела је слободу и Етиопији. Године 1941 Етиопија је ослобођена италијанског ропства, и цар Хаиле Селасје вратио се у своју отаџбину. — Од тог времена почиње најновија прошлост Етиопије, испуњена борбом за стварање новог живота, против вековне заосталости.

После рата, на заседањима Организације Уједињених нација претставници Етиопије почели су да се срећу са претставницима нове Југославије. Нова веза која је настала између Југославије и Етиопије, — не просто заједничко чланство у Организацији Уједињених нација него заједничка привржености принципима њене Повеље, — много је јача од некадашњег заједничког чланства у Друштву народа. Она је допринела зближавању између претставника обеју земаља. Ускоро су они почели да воде разговоре о успостављању међусобних дипломатских односа.

Али заузетост обеју земаља проблемима унутрашње обнове одложила је спровођење ове замисли све до 1951 године. Тада је у Етиопију отишла југословенска Мисија добре воље и успоставила први званичан пријатељски контакт између двеју влада. Том посетом је појачана веза која је већ била створена кроз заједнички рад у Организацији Уједињених нација, где су се обе земље борile за мир у свету и за равноправност малих и великих земаља и где су југословенски претставници увек заступали оправдану жељу Етиопије да јој се врати њена покрајина Еритреја, коју су у прошлом веку отргли од ње италијански отимачи.

Већ почетком идуће године, 4 марта, изменом нота између двеју влада успостављени су дипломатски односи између Југославије и Етиопије. Први југословенски отправник послова отпутовао је у Адис Абебу.

Од 1953 године међусобне пријатељске посете све су чешће. У јулу те године боравила је у Адис Абеби југословенска привредна делегација, а идућег месеца посетила је Југославију етиопска Мисија добре воље и потписан је у Београду Југословенско-етиопски споразум о трговинској размени и привредној сарадњи. После тога је у Адис Абеби основано Југословенско-етиопско друштво за извоз и увоз.

Везе су јачане и на другим пољима. Три југословенска лекара, изабрана на конкурсу, отишла су да раде три године у једној државној болници у Адис Абеби. Једна етиопска војна делегација провела је три недеље у Југославији, обилазећи војне установе, школе и фабрике. У Адис Абеди је основан клуб југословенско-етиопског пријатељства. Футбалски клуб „Црвена звезда" гостовао је у етиопској престоници. Етиопска футбалска репрезентација позвана је за почетак јула 1954 у нашу земљу.

Најзад почетком јуна 1954 допутовао је у Београд први етиопски опуномоћени министар.

За ово јачање пријатељских веза много је учинио етиопски цар Хаиле Селасје лично. Орден југословенске велике звезде, установљен ради одликовања шефова страних држава за изванредне заслуге у развијању и учвршћењу мирне сарадње и пријатељских односа међу државама, који му је почетком 1954 предао у Адис Абеби начелник Генералштаба Југословенске народне армије као специјални изасланик Претседника Републике Тита, стављен је на груди човека достојног да буде први у свету који је добио то велико одликовање.

ДУШАН Д. ТИМОТИЈЕВИЋ

**

У џунглама Етиопије

(одломак)

ЕТИОПИЈА је земља, где нема колонизатора, где они нису успели да се наметну. Она стога има можда мање материјалних добара, за које би морала платити стољећем робовања и стољећем патње, стољећем својих богатстава.

То не значи да у њој није било ропства и да је народу било лако. Кожу су с њега дерали, и његови властити робовласници и господари. Оставили су га у тами незнања и заосталости. Али су богатства земље нетакнута и кад она постану жива снага у рукама људским, ова земља ће кренути напријед огромним корацима. Нетакнут је остао и слободарски дух који нису успјели отупити и заслијепити страни колонизатори бљештавилом свога шкртог злата и своје скупе и коруптивне цивилизације.

Поучени крвавим искуством околних народа и земаља, Етиопљани љубоморно чувају своју земљу. Странац тешко може добити концесију за плантаже за искоришћавање земље. Строги и детаљни уговори одређују права и трајање концесија. Нитко се не може надати да ће у Етиопији ући на стражња врата, прокријумчарити се са својим интересима и угнијездити се за вјечност. Тко прими етиопско држављанство има сва права на земљу као и домаћи власници. Може је купити и продати, може градити и садити. Странцима се чини да таква политика у држави која има на претек добре земље и свакојаких могућности које само чекају страни капитал и стране стручњаке, претставља конзервативну и глупу политику необразованих Африканаца. Они се љуте што не могу заграбити пуним прегршћима у богатства која леже на површини земље, дохватљива за

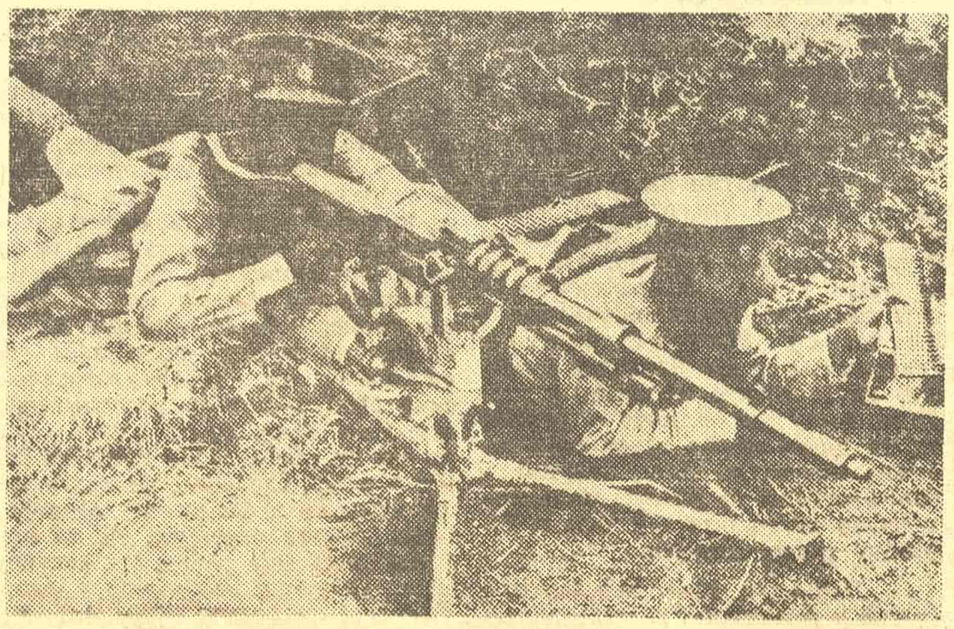

ВОЈНИЦИ ЕТИОПИЈЕ

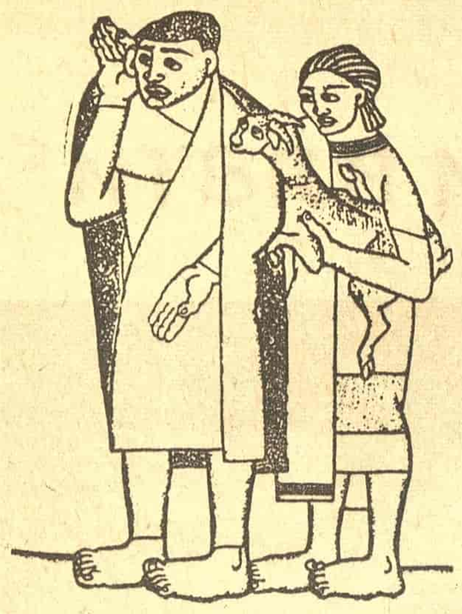

свакога. Они тврде да се вођство земље бори прогреса, јер се бори да не изгуби своје класне позиције и позиције власти, које и онако једва држи у рукама. Али они не оптужују ради Етиопије. Можда би се многе ствари могле развијати брже, можда има још увијек превише елемената који вуку натраг, бојећи се прогреса, можда домаћи профитери и страни њихови сарадници. на други начин, згрћу још увијек превише, а народу дају премало, можда уистину постоји страх од брзог развоја. Али зар је то толико чудно и толико необично? Која заостала земља није прошла кроз такве фазе, који је систем класне владавине био идеалан? Зар је лако из старог вијека скочити у нови? Гдје су снаге, субјективне снаге хисторије, које су у стању то учинити? И онда кад су властодршци приступили подизању и развијању таквих снага, истина опрезно и по плану, али објективно узевши, кад су воленс ноленс, створили онолико колико је било могуће у даним приликама, зар нису дошли онда фашистички претставници западне кршћанске цивилизације и у једном дану поклали неколико тисућа образованих и школованих људи, цвијет интелигенције ове земље, само стога што се један родољуб усудио бацити бомбу на једнога у крв огрезлог злочинца, једног фашистичког пса и лакеја, Грацијанија! И сада се насљедници фашистичких поробљивача и злочинаца, који се уосталом ни најмање не стиде своје баштине, размећу по Етиопији како су све што је вриједно у овој земљи саградили и подигли они, како је ово заостала и некултурна земља, и— шта се може. Уствари, они тиме хоће казати: ето, штета што су нас избацили. Ми бисмо све ово били уредили, цивилизирали, претворили у рај земаљски. А то што су својим покољем школованих људи снаге прогреса у овој земљи бацили пола стољећа назад, то није ништа.

Како тешко Етиопија данас подиже нове кадрове! Колико је ту средстава и времена потребно! И шта би користило овој земљи да пусти слободног маха развоју материјалних производних снага, кад нема својих људи који би били у стању њима руководити у интересу земље, кад би све то прије или касније узели у своје руке странци, који се и овдје одликују својом пљачкашком упорношћу и настојањем да овладају туђим, да истијеште последњу стопу могућег профита, да постану једини и неприкосновени господари. Нагли и неконтролирани развој ове земље, могућ само страном интервенцијом, значио би неминовно губитак слободе и независности. То не значи,, међутим, да су сви разлози којима се овдје зауздава прогрес оправдани, да нема много домаћег, много класног, много профитерског егоизма у владајућим слојевима који се боје за своје позиције и своје профите. Али без обзира на то, кад се данас погледа кривуља развоја Етиопије за последњих тридесет година у раздобљу владања цара Хаила Селасја, види се да је она ишла непрестано навише и, с изузетком рата и окупације, да је прогрес ове земље уистини значајан.

☆

Сједимо око великог огња у шуми. Високи пламенови лижу гране што су се над нама надвиле, бацају снопове свијетла у густи мрак који нас окружује. На периферији тога мрака стражари џунгла и од времена до времена пријетећи бљесне фосфор у очима животиња што су се усудиле да дођу до руба тога зачараног круга свијетла у којему смо неприкосновени. На поваљеним кладама сједе полуголи младићи из племена Гала, гледајући нас својим великим црним душама што вире из њихових ужарених очију.

ЗДЕНКО ШТАМБУК

ИЗ СТАРИХ ПРЕДАЊА О ЕТИОПИЈИ

Сказаније о премудрому Јетиопљанину

ПРЕМА ЛЕГЕНДАМА И РУКОПИСИМА СРЕДЊЕГА ВЕКА СЛОЖИО БОЖИДАР КОВАЧЕВИЋ

ИВЛАДИЧЕСТВОВАВШИ четрнаест лета, обузе желаније оца нашега преподобнога Савву да се поклони Гробу Животодавному Спаса Нашега. И изабравши богоразумна чрнца (калуђера) именом Арсенија и сабравши у храму Богородице Евергетиде на реци Студеници сабор, посади га на свој престо, рекав:

— Онај чија се повељенија и заповести извршују без противљења, определи ме странствовати далеко од отачаства нашега. Зато будите место мене пастири стаду и уредници тврђаве ове, да Зли, непријатељ рода људскога, сотона, не продре и не преласти кога од малих или великих.

И све их, павше нице ридајуће, благослови Свети. А земља српска беше у те дни у спокоју сладосном, превара беше побеђена и варка идолска истребљена, не беше гусара по горама, и сусед љубљаше суседа, и имушти додаваше убогому.

И сишав у град Дукљу Свети седе на галију и одатле пошав по мору, водом постављеном гробу, заповедаше таласима морским и укроћаваше молитвама својим ветре и буре, и пређе Море Адријанско, и Море Грчко, и Море Сирско, и стигоше у жељено пристаниште и пристадоше у Акру град. И отуда, кроз пустиње, на камили, славећи Вишњега, појући дан и ноћ величанству Његову, допре у саме светиње где је страдао Спас у лику човечијем за откупљење грехова наших, у свети град где лежи ризница која се не може украсти, уштеђена од Оца небесног свима онима који Га љубе.

И удиви се веома Свети, гледајући лепоту и славу божја града Јерусалима названа, на седам врхова саздана. А беше Пасха (ускрс) и потврди се све што пророци, апостоли и мученици посведочише, јер огањ ни од кога ужежен разгоре се на самом месту где Спас би погребен и одакле се уздиже да одеснују Оца суди живим и мртвим.

И пробдевши сва бденија Седмице Страсне у ридању и посту, овесели се Свети што васкрсну Спас и преодоле Сотону, и обукав рухо радости похађаше светитеље и чрнце по оградама (манастирима) и кнезове земаљске и велможе по палатама.

И јавише Светоме да украј града, на месту где је за време оно Спаситељ исцелио губавог, стоје блажени мужеви јетиопски, појући му Славу по обичају древности своје.

И севши на мазгу зби се чудо: ова, мада бесловесна, без блуђења управи Светога ка Јетиопљанима, негоњена ни бичем ни бодилом. И стигоше у манастир јетиопски Купине неопалиме и несагориме. И задиви се Свети видев ограду убогу без велелепија и торжества, само келије на подобије станова пастирских, а усреди, под стрехом, колико дажд да не оскврни, светиње (олтар).

И припавши земљи Свети испоја пјесан Купини:

Купино, која се несагорима сачува,
Сачувај и мене огња вековечнога!

И ту сеђаше муж Јетиопљанин Јован, у белину одевен, смагао у лицу, али му се срце светљаше, на кожи лавовској. И помакав се, пусти до себе Светога и рече:

— Не печали се због убогости места овога, јер ми славимо Бога на висинама одакле се види све његово твореније и саздание, а у светиње се склањамо једино у час дажда.

И љубазно целиваније примише оба небесна светила, земаљски ангели и небесни људи, Савва и Јетиопац. И велики мучалник и светилник, часни Јован Авуна (патријарх) јетиопски, упита преосвећенога:

— Како је по васељени ,и да ли су мирна царства по земљама, и да ли је добро држава светитељства вашега, и како ли те Господ проведе по овом путу?

И Свети му рече све по реду. И дивили су се страшном божјем предложењу и чудном провођењу Његову. И прославише заједно Господа под звездама.

И проговори Свети:

— А ви, људи јетиопски, који сте, и је ли давнашње или од скора царевање ваше?

Одговори Јетиопљанин:

— Из бедара Авраамових изиђосмо, и из бедара Нојевих, и од Хама, сина његова насели се земља јетиопска, и бисмо краљевство до Соломуна, а од Соломуна царство.

И виде Свети да је овај муж јетиопски од Завета Древнога, непомућен облаком мудрости грчке ни маглама јереси латинске, него од искони, пре Ромеја, у древности спасен Словом, јер Слово беше у почетку и сад је и на веке векова. И удиви се веома и питаше:

— Како се уздржасте и како се сохранисте (сачуваste) да вас околни језици (народи) не превладају?

Рече же муж јетиопски:

— Пустиње и пештере с поднева и захода сунчева, Море Црвено и Нил река голема с истока и севера сачуваше нас. А још боље вера и мудрост и храброст. А многи навађиваху бјеси из хада и у хад их опет сурвавасмо. Зато славимо Купину несагориму јер је у њој Слово и Надежда.

И не престајаше Свети да се диви и рече радосно:

— На подобије ваше јетиопско јесте и језик (народ) наш: као Купина на брду Хориву у огњу не сагоревамо јер нас чува Слово. —

И опет питаше:

— Да ли је у власима, као Самсону, мудрост и снага ваша? Или у честицама Крста часнога на коме се распе Господ, или у моштима мученика, или у Слову суштаственом?

Одговори Јован Јетиопљанин:

— У Слову нам је мудрост и оно управља свако магновење наше овог пролазног и ништавног живота гојећега нас за храну црвима. И угодници, испитивачи Истине и самовидци дела Светих, сведоше нам је, мудрост сву, и преданија, и пророчаствија, у типик, и он јест законик, крмчија велика за сав језик јетиопски, отсад и за векове будуће.

И поново се дивљаше Свети и питаше:

— Какав јест типик ваш, законик велики, и која су повељенија његова?

Рече же муж јетиопски:

— Ако хоћеш да будеш дуговечан, љуби ближњега свога као самога себе. Не одричи се ближњега својега ни у сумњи, ни у страху, ни у гневу, јер је мало људи на земљи, и Господ који је Љубав може бити без тебе али ти не можеш без ње. А који се предао великом ђаволу гони га до врата пакла све док не падне у жар огња вечнога. И не појаши коња туђега, ни мазгу туђу, ни камилу туђу, ако хоћеш да будеш дуговечан.

И говораше још премудро Јетиопљанин.

И удиви се Свети веома и оћутив желаније ради изучења типика и пун жеђи, подобно у пустињи блудећему који вапи за водом, вапијаше за пићем духовним из сасуда, скупљег од злата, мудрости Јетиопчеве, и искаше још, тражећи:

— Самовидче дела Светих, испитивачу Истине, који имаш семе у Сиону и ближње своје у Јерусалиму, часни Авуно, ули уље мудрости своје у загашени жижак разума мојега и откри ми до конца Премудрост и Тајну!

И поучаваше муж Јетиопљанин преподобнога оца нашега Савву све до ноћне молитве рекав:

— У том су сав закон и сви пророци.

Али још више од Светога дивљаше се Јетиопљанин будући му Господ откри кукуљицу скромности с преподобнога образа оца и молитвеника нашега Савве и узрив сва дела његова, подвизања и премудрост његову, припаде сад Јован Јетиопац стопама његовим говорећи:

— Достојан нисам отрти прах са сапога (обућа) твојих!

И целивајућим се устима прославише Господа са звездама заједно.

И машив се муж Јетиопац руком иза себе дохвати књигу и пружи је Светоме, заповеди му да је окуси. И кад је загризе, књига беше горка устима његовим, а кад је поједе до конца, слатка души његовој. И испуни се мудрошћу Свети отац наш Савва коме нека је слава на веки веков, амин. Јер шта је мудрост, ако не подобна благу на путу које мимоилази слепи и човек безуман, охоло блудећи очима, а налази га окати који смерно зри куда греду стопе његове.

Исписа се ово сказаније у поткрилију горе Радочела, у храму Богородице Евергетиде Добротворке, на води Студеници. А списах ја, Теодор, инок многострадални; мати ми земља, отац же гроб, богатство наместо злата и сребра греси, ради опроштења којих на Суду не дадох очима дрема док не саврших. Сам најдох кожу, сам је уштавих и угладих, чрнило (мастило) начиних и конце упредох и сам књигу у коре ставих и оковах да би, кад се буду мерила страшна преступленија душе и тјела мојега, претегла на Суду.

Ах, ах, уви мње, мучаше пишућега ме зјело старац мој Висарион игуман, не дајући ми винца ни уља ни рибе, ништа окром хљеба суха и водице.

Писах у дни благовјернаго деспота српскоj земљи и Подунавију и приморским странама, Стефана, ва лето Господње 5419 од саздания света, индикт четрнаести, круг сунчев трећи.

И док писах прхну пиле и прелете и омрчи чрнилом књигу. Оци и братијо, ако ли што погреших не куните ну исправљајте зашто не писа Дух Свети ни ангел небесни него рука грешна и брена (погана) **человјека смртна. Амин.**

ДЕВОЈЧИЦЕ ИЗ АМХАРЕ

Е. Колдвел: »Мајстор«

(ИЗДАЊЕ „НАРОДНЕ ПРОСВЕТЕ", САРАЈЕВО, 1954)

У ЈЕДНОЈ неправедној историји која се већ годинама одвија и чије постојање бива угрожено тек од младости нашег доба, огледа се симбол једног делића земљишта, које је тако изненадно и неочекивано разрушило своје просторне границе и постало отелотворење једне више савести него што је морална одговорност једне нације или једног другог дела света. Та историја је, као што нам и сама историја показује, врло дуга и врло болна. Историја америчког Југа! Али онај ко хоће да научи скромност и гордост благодарећи свом храбром и непобедивом духу да би постао вешт у грађењу и најзад достојан те нове градње за коју је сигурно да ће израсти, не из безобзирности због своје мисије или услед нетрпељивости, треба да је и довољно разуман и нормалан и поштен да каже да ће до тог доћи благодарећи љубави и жртвовању

Оно што Жан Симон, говорећи о америчкој књижевности, тако прецизно назива „језивом лакрдијом", то је, свакако, оно што се код Колдвела тако сигурно открива, не само кад је у питању једна индивидуа или један крај, већ и читав свет, тај свет откривен не из озлојеђености, гнева или мржње, него најпре из љубави и разумевања; и ако се помисли да се све оно што се чини да би вид тог света био уништен, оно његово најцрње и најбешње лице, чини из хладног милосрђа или настране суровости, онда ће то бити најнеоправданија грешка која се икад могла догодити, и чије ће последице бити исто тако мучне, као што ће бити и борба за њихово уклањање. То пакленско обарање на моралну и физичку анемију Југа, на то апсолутно бреме заосталости, нагомиланих предрасуда и нељудског живота, које никакво очајавање не може учинити бољим, само је део те манифестоване посвећености и одраз дела снаге, интелектуалне, духовне, па и физичке, уложене у исправљање света тога, сакупљеног традицијом, „која је управо довела до тог физичког и моралног дегенерисања".

И ако постоји неко кога би требало назвати савешћу, онда је то сигурно овај Колдвел који нас тако чудесно једноставним речима нагони на тако недостојан смех, узбудљивом својом виталношћу сликајући свет исто толико гротескан колико и трагичан. Постојање још увек те ведрине између оквира тако мрачног платна као што је ово, најсигурнија је залога његовог оздрављења. Тај начин приказивања је нов и то је доказ Колдвелове вере и његове потпуне глади да се изврши што брже обесмишљење тог његовог текућег вида. Све његове мотивације, животне колико и личне, фрагменти су само једног ширег става који не може никако бити обухваћен једним процесом, само ако може истрајати на том путу. То никако није пустоловина. То је једно огромно сазнање за које је била потребна храброст, много већа него што је била потребна за живот или смрт, једна којој нису довољни никакви оквири и која не трпи никакве притиске. Сада је сасвим извесно да је баш то оно што ће ту мучну, доскора непобедиву традицију, дивљу, скептичну, готово већ ирационалну, потиснути, та снажна навала све јачих покољења терана пролећним ветровима, тражећи своје оправдање у тој бици, коју су схватила као свој незаменљиви задатак који мора бити довршен.

И када Колдвел жели апсолутно уништење тог лица, које је до једног тренутка и могло бити наличје, али које то сада више никако није нити ће то моћи икад више да буде, уништење и крајњи узвик победе, тог окончавања битке које неће бити само реч дочаравања, заваравања и проклетог самоиздајства, дакле те нове коначне победе, — онда он мисли на своје поверење које је поклонио човеку у свету. Ради победе? Ради ње се Колдвел бори, и он је свирепо свестан да сама борба није његово задовољство, средство за трошење и реципроцитетно добијање нових снага моралних и физичких, борба или победа истовремено, циљ, не средство. Али он то сада може још само да жели, ту борбу и победу подједнако, ту борбу да води (и он то већ чини од првог тренутка) и победу да ишчекује. И за још један покрет, за још једну ослобођену мисао, која ће потећи из срца исто онако неочекивано као што је у њему израсла, без могућности да ће још једном бити заробљена, благодарећи једном дугом тренутку који се још увек непрестано одвија, та мисао о победи престаће да буде сан.

ЖИКА БОГДАНОВИЋ

Насиље и уметник

(ОДЛОМАК ИЗ ЕСЕЈА)

(Наставак са прве стране)

Ако појмови којима оперише та анонимна свест носе социјалистичке и хуманистичке виђете, то једино говори да су њени творци упорни у прикривању стварности, и да верују у закон по коме речи бивају утолико ефикасније уколико више губе свој прави смисао. Свакодневна експлоатација и злоупотреба речи и појмова који су до јуче кондензовали у себи најхуманије вредности за које се човечанство одувек борило, и највеће тековине једног континуитета који се протеже од Хомеровог доба до наших дана, довели су до тога да су се оне као празне љуштуре одвојиле од свог садржаја и постале пропагандна роба без вредности. Они су и овде доследни својим идеалистичким концепцијама, јер полазе не од чињеница и стварности, већ од речи и појмова који су изгубили свој смисао оног тренутка када су постали негација свог садржаја. Стварна ефикасност тог пропагандног неморала, ипак није за потцењивање: „од хришћанства ни трага ни гласа — ипак они (свештеници) живе од њега!"

Све нам то објашњава како је дошло до тога да у земљи „Рата и мира" и „Клима Самгина" буду најбоља дела „Кавалјер златне звезде" и „Далеко од Москве". Такође — и зашто је Шостаковићева Четврта симфонија (забрањена!) боља од Пете, која носи назив „Одговор совјетског уметника на оправдану критику"; зашто су Герасимов и његова фото-дружина лилипутанци у односу на передвижнике и иностране колеге-савременике; зашто је Римски Корсаков у филму свечано приказаном на фестивалу у Венецији, лета господњег 1953, претстављен као револуционарни радник који дели комунистичке летке по улицама и царском двору; као и зашто је Горбатов 1949 године рекао за романе Ильфа и Петрова да су „објављени поново захваљујући грубој грешци". Још један нови, не ватикански, индекс либрорум прохибиторум.

☆

У земљи чији су научници дошли до открића да је Ахил — прарус, њихов херојски предак, и открили да је извесни московски професор Љубимов постао отац кинематографије тачно 13 месеци пре Лимијера, у земљи која је проглашена за праизвор и прадомовину свих достигнућа људског духа нашли су се људи који су — у трци за приоритетима прогласили и руску књижевност и уметност за најнапредњију и најбољу на свету.

У пословном свету, када неко бесправно присвоји туђи патент одмах се сусрећемо са једним термином прилично одређеног и правног и моралног значаја: крађа. Ахил је Рус: зар то није крађа једне одређене моралне и историске вредности. Парну машину је пронашао Рус: ако би потражили други адекватан термин могли би казати да је у питању бесправно присвајање или обмана. Када би намеравали даље да набрајамо „приоритете" — да не би били монотони у низању адекватних имена за сваки појединн акт — морали би отворити кривични законик. Ова аналогија идентична је, бесумње, објашњењу многих тајни везаних за приоритете. Ако би томе додали басну о чавки која се красила туђим перјем — употребимо савременији израз — због престижа, добили би истина, крајње поједностављену, али у основи тачну шему приоритетоманије.

Навешћемо, на овом месту, два цитата, слична другима онолико колико једна сериска роба може бити слична другој сериској роби:

„По својим уметничким и идејним особинама руска књижевност с правом заузима прво место у свету" — пише А. Собољев у једној студији о уметности. У „Большевику" неки Ф. Чернов истиче да је „питање о приоритету напредне руске науке, књижевности и уметности, о приоритету совјетске социјалистичке културе — једно од најозбиљнијих питања борбе социјализма против капитализма."

Оба цитата се своде на исту тезу: совјетска уметност је најнапреднија и најквалитетнија на свету. Једна теза — две обмане. Прва: Совјетски друштвени систем у фази преласка из социјализма у комунизам најнапреднији је на свету. Друга: Најнапреднији друштвени систем нужно рађа најнапредњију и најквалитетнију уметност. Школски пример формално-логичног метода мишљења. Прва премиса: Совјетски Савез је најнапреднија држава на свету; друга премиса: најнапреднија уметност нужно се налази у најнапреднијој држави на свету; силогизам: совјетска уметност је најнапреднија на свету. Али, и формална логика има логике — ако су премисе тачне. Овде, нажалост, нису. Место које данас на лествици друштвеног развитка заузима СССР демантује само по себи прву премису. О другој која носи на челу као заштитни и рекламни знак белег марксистичке теорије, одавно су већ казали своје мишљење творци науке која се у овој земљи толико злоупотребљава и фалсификује.

„Што се тиче уметности, познато је да одређени периоди њеног процвата не стоје ни у каквом сразмеру с општим развитком друштва, па према томе ни с материјалном основом друштва, као са скелетом његове организације" — писао је Маркс и узимао за пример старе Грке и Шекспира. До истог сазнања, другим путевима, дошао је и Виктор Иго у овим луцидним редовима: „Наука је ствар која се усавршава, уметност не. Зашто? Међу свим људским стварима, и уколико је то људска ствар, уметност је чудесни изузетак. Лепота сваке ствари овде на земљи је да може да се усавршава; све је обдарено том особином; расти, повећавати се, јачати, добијати, вредети више данас но јуче у исти мах је слава и живот. Лепота уметности то значи не бити подложан усавршавању. Ремек-дело постоји једино за човека..."

Дакле, ако су премисе нетачне онда је — и по формалној логици — и силогизам депласиран. За просечан здрав разум, који више верује у оно што види, довољно је да се баци поглед на било коју библиотеку — на онај дивни шпалир књига по полицама — да се прелистају дебели албуми репродукција старих шпанских, фирентинских или фламанских мајстора да би се дошло до истих сазнања: један Ел Греко и — Герасимов, један Стандал — и Тихонов. Зар ова имена, сучељена једна према другом не говоре да безумље пропаганде и дрскост мистификације често немају граница.

Како би иначе могли схватити и тврдњу Константина Симонова да је „руска драма претстављала у XIX и XX веку врхунац светске драме" и да је „приоритет руске класичне драме ван сваке сумње", када логично претпостављамо да је том уваженом претставнику најнапредније књижевности свакако морао, бар у млађим данима да дође до руку чланак Горког у коме се каже:

„Наше сјајне комедије „Тешко паметноме", „Ревизор", „Плодови просвете" нису ни мало горе од комедија Молијера, Бомаршеа, али ми нисмо имали Шекспира, Калдерона, Лопе де Вегу, Шилера, Клајста, Игоа, нисмо имали чак ни тако веште и паметне фабриканте позоришних комада као што су Скриб, Ожје, Пајерон, Сарду итд. Познато је, а и очевидно је да код нас драма није доспела до оне висине коју је већ у средњем веку била достигла на Западу, нарочито у Шпанији и Енглеској".

У периоду од Горког до Симонова стварна вредност руске драме XIX и XX века остала је свакако непромењена. Нешто друго се морало изменити. Оно што се некад називало гордим именом уметничке савести преобратило се у овој земљи, у једном временски кратком континуитету у своју супротност. Релација Горки — Симонов о томе сведочи интензитетом најпластичнијег сведочанства.

РАДЕ ВЛКОВ

КЊИГЕ ГОВОРЕ

»Ветар и влати«

(Издање „Просвета", Београд, 1954)

НИКОЛА ДРЕНОВАЦ

ВЕТАР И ВЛАТИ, та десета Дреновчева књига поезије, направила је заокрет у његовом стваралаштву за неутврђени али велики број степени у квалитету. Њу су негде опасала и сентиментална влакна, али у тој сентименталној преокупацији понекад расте и ужас, јер се мора „до безграничности проширити крут око срца, око ума, око куће, око града, око човека и сна." Тај ужас, у ствари, претставља напор да се руј сванућа што боље упије, да се поново корак исто онако као што се понавља дан, као што се понавља помрчина. И пуно чега се изгуби, да би се лепше нашло, да би се лепше оцветао пут и живело животом птица. И кад се све то сагледа, добра се морају наћи, као што се мора наћи мир и поуздање у лепоту.

У нама и ван нас увек се нешто важно догађа. Некад је то жал што се не може изрећи „крик звезде што паде у ноћ мрклу", а некад опет помисао да се поред „онесвешћених језера", где се осамљено лутало и туговало морају брати пупољци женних дојки:

„Ја не знам, ал мени се чини да од помисли на белину
твојих дојки, гора подрхтава. Знаш ли да има у нама, и око нас,
трепета која значе дисање нечег што никад не може умрети".

Цела мрежа утисака пробудила се у свести и песникова инспирација довела је у логичну сразмеру мотивску замисао и изражајни систем. Дреновац у жени тражи и смисао свога живљења, па и онда када је нема — он ће бити уверен да се она мора извити из неког цвета. То романтичарско одмеравање већ унапред предвиђеног геста, дошло је више овде да озвучи стих, него да са њим постигне неки мисаони квалитет. Жена је замишљена и остварена у облику сна, па су емоционална образложења дошла више по линији савлађивања сете, него по изненађујућим објашњењима њених корена.

Циклус песама „Има разлога тај пут", јасно казује да Дреновац има истанчан укус да осети и да фиксира оне тренутке који не мимоилазе читаочево интересовање. Ту ћемо наћи и таквих лирских вибрација које стапају у поетску масу пуно психолошких значења, пуно живота.

„Јер има добра у свему и сваком, има разлога тај пут,
и све на њему, и све над њим, има, и кад изгледа
да нема смисла живот инсекта што траје тек минут,
да је залудна мрежа коју паук од јутра до мрака испреда.

Ипак открити се до срца, то је: видети да није туга
увело лишће у јесењим вихорима, да чежња
у гладним очима није сен, да шарена у небу дуга
далеке обале спаја. Има разлога тај пут, и та тежња".
(„Има разлога тај пут")

Песма „Дозреле влати" има неки пригушени умор. Неизвесност постаје стални пратилац лирског оживљавања патње, јер је и бол „полуделих птица" очевидно осенчен у нама. Смирење се тражи у травама, јер је човек мало кад пространо да оправда лепоту туге. Основно обележје песми даје једна разнежена осећајна необузданост, која нимало не прераста у вулгаризовану патетику. По овој песми именован је и један овећи циклус, у коме треба истаћи песме: „Ја нећу заборавити", „Не знам те, љубави" и „Руке".

Циклус „После снова" носи атмосферу потпуног узнемирења, или боље рећи, неке неповратне човекове депресије. Па ипак, то кондезовање драматског акцента у Дреновчевој поезији дошло је искључиво као резултат обједињавања властитих животних неумитности и емоционалних зрачења.

Све ово говори да модерна инспирација не лежи у ефекту, већ у дубини психолошког разлога којим је она изазвана. Ту симбол и метафора наводе на неопходну сугестивност и уметничко решавање проблема. Дреновац није лишен тих својстава. Он је схватио захтев савременог лирског изражавања на један широко асоцијативан начин. И сада, у времену изучавања језгра атома, кад су животне мене човекове психе крајње сложене, поезија још увек мора водити рачуна о оном конверзационом елементу који инспирацију не сме занемаривати. Тежња песникова још увек је дужна да у сложености постигне једноставност казивања.

Својим убедљивим дејством остварене су и песме: „Мртва природа", „Лице у окну" и изванредна песма „Водом без обала".

И циклус „Без свршетка" има складност поетских линија и једну дирљиву изворну топлину.

Дреновац је овом својом књигом освежио нашу поратну лирику, која додуше још увек није нашла способност искреног трајања и искрене вере.

Песник је оправдао поверење које смо према њему неговали и зато можемо без двоумљења рећи: имао је разлог тај пут.

ЖАРКО ЂУРОВИЋ

ФИЛМ ДАНАС

Зашто Холивуд пропада

(БЕЛЕШКА ПОВОДОМ ЧЛАНКА ПРЕСТО СТАРЂЕСА)

ФИЛМ је везан уз Холивуд онако како је религија везана уз попове. Одузмите некој, као угарак спаљеног храста, усамљеној богомољци, сав терор њеног жупника и религија ће за њу изгубити сваку чар. Престон Старђес „L' enefant terribl" Холивуда, човек који је дуго времена био на челу авангарде америчког филма, аутор „Чуда у селу", „Суливанових путева" итд... напустио је Холивуд и кренуо на пут по Европи. Ту скоро он је у француском листу „Arts" објавио чланак „Зашто Холивуд пропада". Четвороугао филм религија, попови и богомољка је парафраза идеје његовог чланка, иначе, по много којечему интересантног, али слободно нам је да претпоставимо, помало покајнички писаног. — Можда је Престон Старђес у време када је писао „Зашто Холивуд пропада" већ имао у џепу карту за тај нови центар говорног филма, „који ће", како је он на крају свога чланка рекао — „бити у неком граду, негде на југу Калифорније, име сам му заборавио, у њему живе врло згодне девојке, у њему још увек постоје развалине једне нестале индустрије које без велике прераде могу служити тон филму, у њему још увек израђују костиме, перике и браде (без сумње за њихове религиозне празнике) у њему нема бува, а место је врло добро пласирано — наћи ће се увек неко име. Можда Холи... — нешто томе слично".

Било како му драго, са том повратном картом у џепу, или са чежњом и пијететом у срцу према том америчком светишту седме уметности („какав да је, наш је"...) Престон Старђес је писао већи део свога чланка у једном, углавном, резигнираном и искреном тону. Из међу редова, а и у самим редовима, може се ту сагледати профил ове нимало чаробне фабрике чаролија и снова.

Сесил Бе Де Мил, тај највећи кичер међу великим — од заната и струке — кичерима, искрцао се једног дана 1913 године (и година је некако била малерозна — од самог почетка се рђаво почело) у мало сеоце Феникс у великој и пространој земљи Аризони. Онога момента када је Бе Де Мил (или „Бос" — са великим „Б" — како је он волео да га зову) искрцао свој чудноват и драгоцен терет, почео је, први пут у историји Феникса, да пада снег. Уплашени „Бос" је сео поново на воз и скинуо се тек у предграђу Лос Анђелоса. Ту је он, крај обале Пацифика, основао Холивуд, центар „тешке филмске индустрије".

Шта је по Престон Старђесу филм? — У току свог петнаестогодишњег рада по драматуршким уредима и у студијама Холивуда Престон Старђес, некада познати писац позоришних комада на Бродвеју, на следећи начин је одговарао на ово питање: „Ако нам један диван изум дозвољава да дајемо наше комаде за неколико новчића у најудаљенијим и најмањим селима, ја сматрам да је то изванредно! — То је модерно позориште! — Ето моје дефиниције филма!"

Данас када је Сесил Бе Де Милова „тешка индустрија", било због монопола за време рата, или опијености успехом, или, једноставно, због протицања времена, потпуно освојила студија „Града снова", данас Престон Старђес тешко може помирити своје „Модерно позориште" са Бе Де Миловом „тешком индустријом"! — И то и јесте најосновнији разлог појаве овог меланхоличног и помало тужног чланка (има ли за једног уметника веће трагедије од: носити у себи снагу и способност, а не моћи их изрећи — нажалост, филм је још увек скупа и за појединца недостижна уметност). Зато тужно звуче Старђесове речи: „Ако има презрења дубљег од онога које један уметник осећа према пословном човеку, то је оно које пословни човек осећа према уметнику. И сва драма — или рецимо радије, цела „опера буф" Холивуда је овде: једна група тешких индустријалаца, добрих очева, не исувише смешних, који се забављају са томпусом у руци — дискутујући о берзанским курсевима, о процентима добитака акција, о дистрибуцији итд. — осуђена је на заједнички живот са том групом пијаница, лудака, леншутина, епилептичара, морфиниста и уопште пропалица какви су по мишљењу дирекције уметници".

Зато Престон Старђес, попуштајући пред искреношћу, закључује на једном месту свог чланка „Зашто Холивуд пропада": Сигурно је да ће публика ускоро у агонији пустити дугачак урлик и побећи у ноћ — и то ће бити крај Холивуда који је исувише стар, богат и тежак да још једанпут одгаја младу уметност (уметност је увек млада) — а њој је то потребно да би живела".

С. С.

Вељко Петровић

Наша туристика

ЧУО сам од човека који је рано изгубио мајку, како се збунио и зачудио кад су му, већ замомченом дечаку, њене другарице узбуђено говориле: — да знаш, твоја је мати била лепотица. Потражио је материну фотографију, у расположењу као да је никада није видео. И, стварно, као да је никада није гледао, ту фотографију, бар, тако је никада није гледао. Чисто се застидео од осећања свесног задовољства и поноса: — она је, заиста, била лепа жена, дивна жена!

Али, то ново осећање естетске таштине, неке врсте породичне сујете, није ни пробудило ни појачало његову првобитну љубав. Чак, било је тренутака кад би га отклањао као да му обесвећује сновиђење о њој, о Јединој, коју је стално носио у памети и у срцу, иако је ни упамтио није.

Зар је телесна лепота потребна мајци, па да свом сину буде најлепша жена у животу?

Шта да кажем о нашој Србији, о Србијици, позван да рекнем нешто о њеним лепотама поводом туризма уопште? Стручњаци тога посла траже, нема сумње, да се уздижу, хвале њене земљописне драги, да се узносе специјалитети њене флоре и фауне, какве Панчићеве оморике и азбуковачке пастрмке, да се свет намамљује на њен древни, обредни фолклор, да се пале буктиње које ће свима народима осветлити узвишене лепоте сопоћанских и милешевских фресака. Но, ја то не умем. Мене нешто спутава, уопште, кад говорим пред странцима о одликама наше земље и наших људи, слух ми вређа то пазарно надвикивање, данас већ уведен начин међународног и међудржавног живота.

Знам само то: највише што може оваква људска душа доживети у присном додиру с природом, доживео сам на нашој равници, у нашим планинама, у нашим храстовим, буковим и јеловим шумама, на обалама и обронцима Дунава, Тисе, Саве и Дрине, на јадранској пучини; највише и најпотребније што човек може проуживати и препатити при сусрету с мушкарцем и женом, од појединаца и од множине, за време дружења, пријатељевања, љубави и мржње, било је у нашој домаћој средини, од наших Срба и Српкиња.

О Србији, — чак ни о њеним становницима, ни о старинцима ни о скорим придошлицама, јер Србија је у исти час и прадедовско гнездо и непрестани збег! — о Србији не могу ни мислити ни говорити, ни хладно и свирепо објективно, ни некритички — славопевачки. Само присно, — и, такорећи, грцајући.

Па ми је зато свакипут неправо, а кадгод ме и заболи и расрди, кад „наше горе лист" као извињавајући се, шта-више, кадгод и снисходљиво пристане да призна: како га је негде, у Подрињу, Шумадији, у убавоме Срему, под Ртњем и под Мицором, задивио крај — „верујте, као у Швајцарској".

Лепоте наше земље нису спале на таква упоређења, оне имају свој урођени карактер и својствене чари, чак, нису зависне толико ни од њеног човека као многе отаџбине европских и азијских племена. Колико је народа који, по природи односа човечијих сојева и тла, волећи своју постојбину, — пешчару, пустару, валовиту степу, угнуту дољу или, у истини, низ вртача усред скамењене гужве суве голети, вековним трудом и жудњом за вишим животом употпуњавају, улепшавају њен, такорећи, безизразни лик, смишљеним украсима: геометриски поузданом свежином канала, шумарцима и воћњацима, цвећњацима и веселим, негованим ливадама, складним насељима, где се столетна патина зидова и кула измењује с новином шарених расада по парковима и прозорима.

Ми тек почињемо да се уплећемо у тихо ткање и у шумне букове подземних и надземних сила ове наше српске земље. Нека нас здрав нагон и просветљен разум води при томе, да се не огрешимо о њине вечне законе, па ће нам домовина тек синути у свој својој лепоти! Него, зато се тражи пре свега да је стварно и сазнамо. И зато, пре свега, отварајмо очи нашем свету, њега упућујмо да упозна своју Републику, жртвујући понешто и од западњачког комодитета. Само тако ће се и у нас постићи да се створе услови за такозвану „домаћу туристику", која треба да буде један од најдражих плодова наше социјалистичке стварности. Да путник, намерник, опет, само у модерном а не у патријархалном смислу, постане у нас гост, гост који ће у сваком крају наше Србије наићи на другу своју домају, ком хотели и пансионати треба свуда да буду други очински домови, а повремено поново, виђени другови, домаћини, службеници, до оних дечака и девојчица који лопте прихватају и малине и печурке у лозову лишћу нуде, — да постану драга својта. Али и тај путник, који крене, с нашег Севера на Југ, с Југа на Север, са Запада на Исток и противно, треба да пође с прекаљеном свешћу, с већ уљуђеним навикама просвећене и срдачне увиђавности према крају камо се упутио и према његовим грађанима на чије услуге рачуна. Поштовати и с љубављу чувати сваки цвет у перивоју, сваку грану (и гнездо) у шуми, свако грне и свачији простирач, свачије имање и труд на чистоти по домовима.

О таквој туристици сањам; а прилив махом блазираних и распусних странаца, ма колико здраве валуте уносили, нека буде од узгредне важности.

СИМА ПАНДУРОВИЋ

З н а ц и

Јест, леп нас је данас дан посетио
Са олисталим гранама, ко нада,
Иза баштенских ограда и зграда,
И улицама мога родног града; —
А ја га нисам ни приметио.

Збиља, то је малих птица жива врева
У грању, с кровова, у немирном лету;
И свака песму свог живота пева
Ко псалме среће на овоме свету
Кад немилих слутња прође облак тмуо; —
Ал' ја га верој, друже, нисам чуо.

Синоћ је небо дивно било, кажу,
С безброј златних звезда на плавој кадиви;
Романтични Месец чувао је стражу
Над благим сном свега што дише и живи,
Над светом људи и раскошне флоре, —
Ал' ја свој поглед не подигох горе.

Равнодушно, тупо, и погледом ледним
Дочеко сам дете што с осмехом чедним
И радошћу што му из очију зрачи
Притрча ми. Видим, у мени се крећу
Авети сумње...
Све то, друже, значи
Да песму више написати нећу.

ПЕТАР ЛУБАРДА: КОМПОЗИЦИЈА

Драгослав Илић

За време лицитације

(ПРИПОВЕТКА)

ЧУДИМ се само како сам у једном тренутку могао помислити да можда треба да их разумем. Сматрао сам, ваљда: они једноставно нису у стању да схвате. Али зар је то нешто што их оправдава! Нарочито професора. Он је, био сам сигуран у то, још док је говорио, осећао шта ја мислим. Али он уме да буде прави уметник када треба да не обрати пажњу на онај део својих мисли које би тврдиле да нема право да ужива у ономе што чини.

Скоро је одржао читав говор:

— ...А осим тога, то су ваши другови, који ће можда сутра исто као и ви да узму пушке у руке и да бране земљу од Хитлера. Зато, ја мислим, не треба ни да сумњам у то, да ће сваки од вас дати месечно колико може, да би се употпунио школски фонд и да тиме обезбедимо овој тројици један ручак у ђачкој кухињи..., Јер ко не једе — како може да живи... и да ради на крају крајева...

На завршетку је дошао осмех. Не бих га у тој мери ни примећивао, али сам знао да ће остали бити очарани њиме. Ја сам, међутим, поводом тог осмеха анализирао унутрашњу садржину једног мршавог, шиљатог човека у тренутку када сија и црвени од задовољства које на силу истерује да би било што веће.

— Шта ти о томе мислиш, Милане? упитао је онда као што су сви очекивали и окренули главе. Нисам још почео све то да анализирам. Имао сам потребу да још чекам, још чујем. Само сам се питао, посматрајући она наједном озбиљна лица: како то да су толико саучесничка а нико ништа не пита. Погледао сам у ону другу двојицу о којима је такође била реч, али они су глупаво гледали у клупу испред себе. Онда сам чуо како Милан говори:

— ...И... ја мислим да сваки од нас треба да да за њих, јер ми треба први да их помогнемо. Ми који имамо треба према својим могућностима...

— Доста, „Попе", добаци му Бора, што ниси звао твог ћалета да нам одржи придику. Кажи колико дајеш.

— Ја могу сваког месеца да дам четрдесет динара, изрече „Поп".

— Идиоте, неко шапну Бори, пусти да говоре, видиш да ће данас да прозива.

Онда је устао „Главоња":

— Ја ћу да дајем сваког месеца педесет динара, рекао је. Онда суверено није погледао ни у кога и спустио се у своју клупу.

— Ја ћу, молим гос'н' професоре, да дајем сваког месеца де... петнаест динара, узвикну Миша, па на Борину подругљиву гримасу додаде онима око себе:

— Да је мој отац генерал и ја бих дао педесет динара!

Онда је почео сваки да ређа своју цену а „Поп" је бележио. Могао сам једино да слушам ту готовост са којом су све прихватили и која ме је чинила посебно несрећним. Да су бар то чинили без воље, уз отпор, онда бих им одмах рекао све. А овако је скоро изгледало неумесно наносити им то разочарење иако бих ја и о том њиховом разочарењу желео да говорим. „Ја ћу да дам", „ја могу да дам", узвикивали су, а ја сам их скоро са страшћу слушао, јер сам у сваком узвику налазио нов потстрек за очајање које ћу после да им сручим, јер су ти гласови одјекивали по ходницима у мени исто као ова киша напољу, не знам зашто, ваљда зато што сам увиђао да они не желе да ме заштите од ње, и зато су ми доносили и исто расположење као ова одвратна киша која удара у окна и плаши ме, јер ћу због ње цело пополне и вече морати да проведем код куће. Како сам мрзео ту моју проклету собу са задахом трулог патоса и неравних зидова. И стрпљиво врзмање и ослушкивање газдарице око врата моје собе, чиме је, још на недељу дана пре првог, почињала да ме опомиње да постоји и да ми не верује за најважнију ствар на свету — њену кирију! И Јову сам мрзео. Не зато што он спава на кревету, него због тога што увек почне да се смеје кад мој отоман зашкрипи. Некад ме нервира тај смех, има неке пакости у њему, нарочито кад и он то увиди, и онда га „преобратим" у „саучешће" — које би било још отужније да је искрено. А знам: вечерас ћу опет морати да лежим на том отоману и да се кривим да би ме жице мање убијале. И покрићу се својим црним капутом потсмевајући се његовој сомотској кragни. И гледаћу у плафон. Онда ћу да узмем књигу и гледаћу у њу исто као и у плафон. Онда ћу као да спавам. То, уствари, није сан, то је једно најзлобније ништа. Али не, није тако. За то време ћу да прелазим у моју велику, раскошну собу. Заиста је постала моја јер већ знам где је свака ствар у њој. Велика је и четвртаста и има велике прозоре и размакнуте завесе да бих могао да гледам у кишу која је тако близу а не може ми ништа. Само да удара у окна и да дивно дражи мој пркос. Јер у соби није пећ или централно грејање или камин, то је само лепо и допало ми се на филму, у њој је нешто сигурније: електрично грејање са шипкама разасутим свуда по зидовима, поду, тавану, и чим окренеш дугме, само дугме, све се усијају и свуда је иста, сигурна топлота. Нећу да седим на кревету, јер је прекривач гладак, не осећа се, него идем на дебели тепих и седам на њега, а он је мало груб и гребе ме, али ја баш хоћу то, хоћу да ме боли удобност, да бих је више имао. Ту онда једем. Како је фино говеђе месо када га гризем и с муком откидам са костију а оно се бори, дуго, што дуже. И од торте узимам само окрајке, јер се средина и фил брзо сажваћу и нестану, а они трају докле год гледам кроз прозор и ругам се хладноћи и сивилу... И треба човек да буде такав циник према новембру...

...Бог онда не би могао да ме истера напоље. Ни биоскоп, ни утакмица, ни Вера (нека иде бестрага!). Али ипак, да ми је да само за један дан будем најбогатији и најлепши и да онда пођем поред ње. А она да зна за то. А ја да знам да она зна. Па да онда она мени не сме да приђе. А мене то да мучи, што ми није пришла, па да дођем у собу, скинем се у цицаму, седнем на тепих и мислим на њу, и мучи ме љубав и неизвесност. Јер ја иако знам да је она заљубљена у мене, ипак као да не знам, јер је тако интересантније и јер хоћу да се мучим зато што мора да је пријатно да те мучи љубав у оваквом стану где немаш на шта друго да мислиш. И „бојим" се да онда она не би дошла код мене! Али ја бих удесио да тада друга нека, савршенство од лепоте, буде ту, па кад се Вера пренерази ја бих је дотукао тиме што би ми као било страшно непријатно. Али као пред овом другом да ми је непријатно а не пред њом — знам ја шта њој треба! Па нека умре од бола. И на крају да дође и да ме моли и преклиње. Како мора да божанствено изгледа кад плаче. Како бих је онда изљубио! Сву! По сузама бих је љубио... и прво што би ми, још док бих је љубио, пало на памет, то је како ћу од ње да направим човека. Ох, то би била најлепша дужност за мене: да њу учим какав треба бити човек. А то бих на сваком животном примеру умео да учим. Пре свега бих јој изнео ово што се сада дешава у разреду, па да ме схвати кад ја за који тренутак будем сада овде викнуо на њих, јер ја бих је, уствари, довео да она буде ту кад им ја то сад кажем. Али да би разумела све, довео бих прво „Главоњу" и упитао га пред њом:

— Је л се сећаш кад сам ти пре неки дан звиждао а било је пет до осам па си слетео као луд и наставили смо да трчимо у школу?

— Сећам се, зашто?

— А да ли се сећаш да је за тобом, односно за нама потрчала твоја служавка и викала, а ти ниси хтео да станеш него смо одјурили. Па те је онда чекала испред одељења на великом одмору између пола десет и четврт до десет и дала ти ужину, и рекла ти да нема смисла што ниси стао кад је викала да станеш и да је добила грдњу што те је оставила без ужине?

— Ти си луд, шта хоћеш с тим?

— Ништа, кад си глуп. Важно је да се сећаш.

Онда бих му, онако надувеном, утрапио пред Вером Борину дебелу сестру и казао: „Иди ти сад са њом, а ја идем са Вером".

— Где?

— Где будемо расположени. Баш то: „где будемо расположени", па нека пресвисне од љубоморе. И још бих му с врата добацио: „И да знаш: од сад ћеш бити резерва, и то бек, каква полутка!"

...А са Вером бих отишао да шетам и да јој даље објашњавам ово око ручка, а и да разговарамо о свему и свачему. Ја и она да шетамо и разговарамо! Да ли би то, заиста, било могуће да она шета и разговара са мном, и то онако, обично, а увек сам се толико плашио што је она толико лепа и да је као нешто више од мене. Али и није тако. Јер сигуран сам: ако бих се у разговору сетио да је она одлазила код „Главоње" — иако знам колико му се потсмехивала, и иако је одлазила можда због друштва, али ипак је одлазила — одједаред бих се окренуо и рекао јој: „Ајде марш и ти". Јер је знам: да сам јој ја случајно раније рекао: „Вера, за мене не би ништа тешко било и у мојој проклетој соби да живим ако тебе не буде срамота да ме волиш" — она би се ужасно закикотала, и то пред свима. А како може таква да буде кад је ја толико волим, и кад бих ја, уствари, и после оног „марш" ипак удесио да будемо заједно, али само под тим условом, да она сматра да сам ја на сваки начин желео да је отерам. Јер ја знам да би њој било јасно због чега ја хоћу да је отерам, па би то сазнање и мој утицај ишчупали из ње све што не ваља, па макар онда остала само једна четвртина од ње, али би то ипак била она. А још бих је, пре него што бих је сада довео овде, натерао да живи само двадесет и четири сата као ја: у мојој соби, увече да размишља а ујутру чак ни то, јер је сувише хладно када се устаје, него само да се умије и онда да иде у школу. Па кад на великом одмору осети још тежу празнину испод груди зато што око себе чује шуштање оне фине хартије, онда не само да схвати него да потпуно буде на мојој страни кад ја сада овима викнем. Не, нећу да вичем, само ћу иронично да кажем:

— Ја бих, видите, кад бих некоме желео да помогнем, умео да пођем од себе, од своје вечере и од свог доручка, не мора од ужине — то је можда луксуз, па бих и туђе потребе тако посматрао... Или бих, ако не могу толико да учиним, рекао да сам свестан тога, не бих се правио да не знам то, да бих на тај начин добио могућност да уживам у свом доброчинству. Да, да, господине професоре, и вама то кажем, и немојте више да зовете рецимо „Попа" именом а мене рецимо презименом.

То бих све, наравно, рекао на крају, када су завршили са „ја ћу да дам" и „ја могу да дам" — као што су сада заиста завршили и „Поп" предао професору списак оних који су рекли колико ће да дају. Зашто да им не кажем?! Не само њима, волео бих да ме сниме за филм па да ме сви људи чују кад то изговорим.

Сада је професор рекао да нас троје устанемо:

— Ја мислим да имате разлога да будете задовољни са својим друговима, рекао нам је. И, иако сам уверен да би и ви према њима били такви, ипак мислим да би било лепо да им се захвалите?

— Хвала вам, и ја бих другоме дао да могу, — изговорно је некако Јова.

— А ти? окренуо се професор „Таурусу". Он је климнуо главом.

— А ти? најзад се обратио и мени. Погледали смо се у једном делићу секунде.

Онда сам и ја климнуо главом.

Народно стваралаштво

СЕЉАЦИ УМЕТНИЦИ

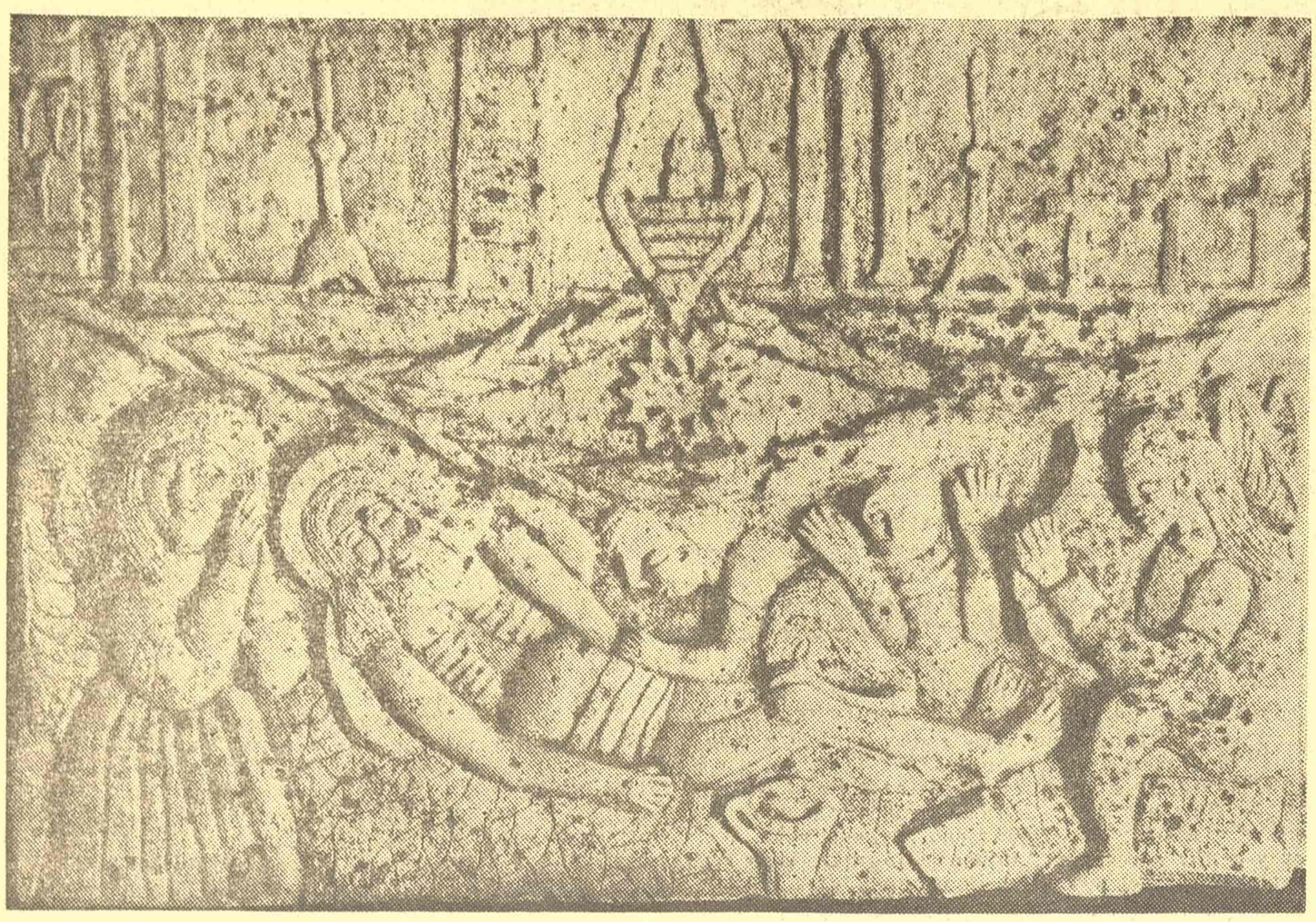

НЕПОЗНАТИ УМЕТНИК (ИЗ ОКОЛИНЕ ЦАВТАТА): ПОЛАГАЊЕ У ГРОБ

НЕПОЗНАТИ АУТОР (ЦАВТАТ): ГЛАВА ЧОВЕКА

НЕПОЗНАТИ УМЕТНИК ИЗ ЦАВТАТА: ГЛАВА

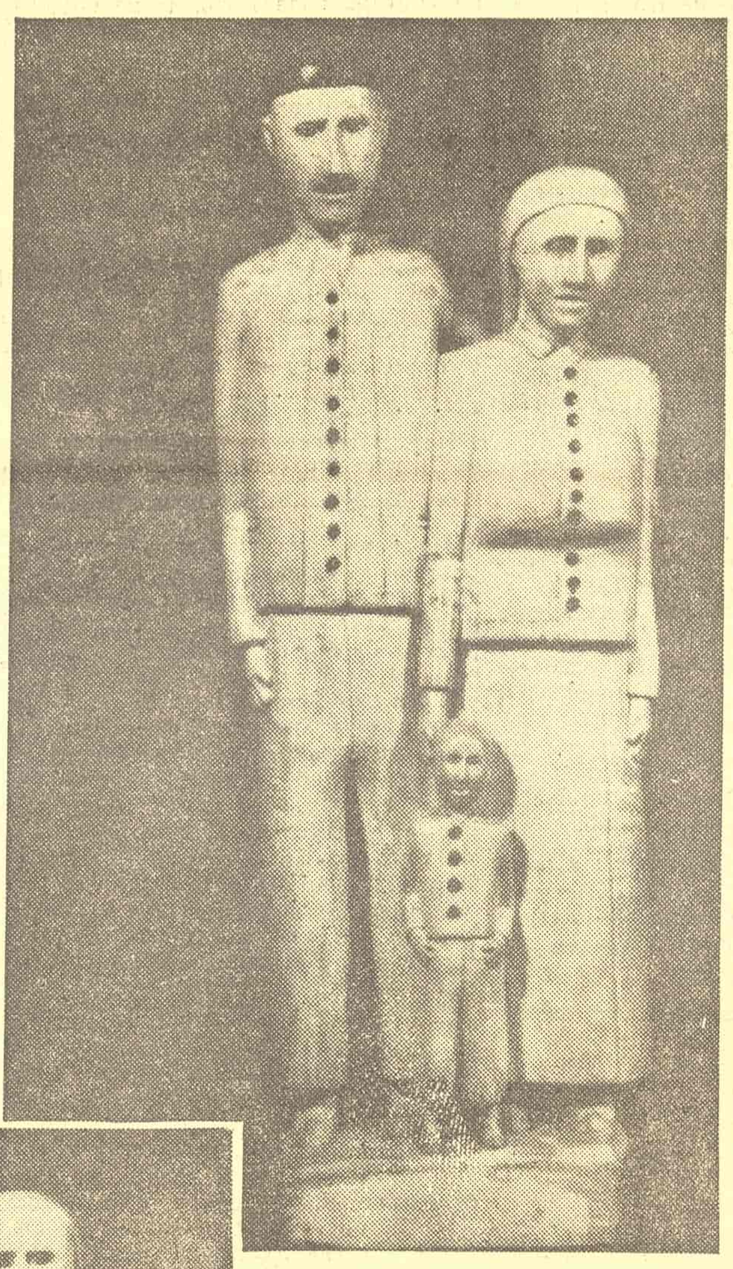

СМАЈИЋ: ТРОЈЕ

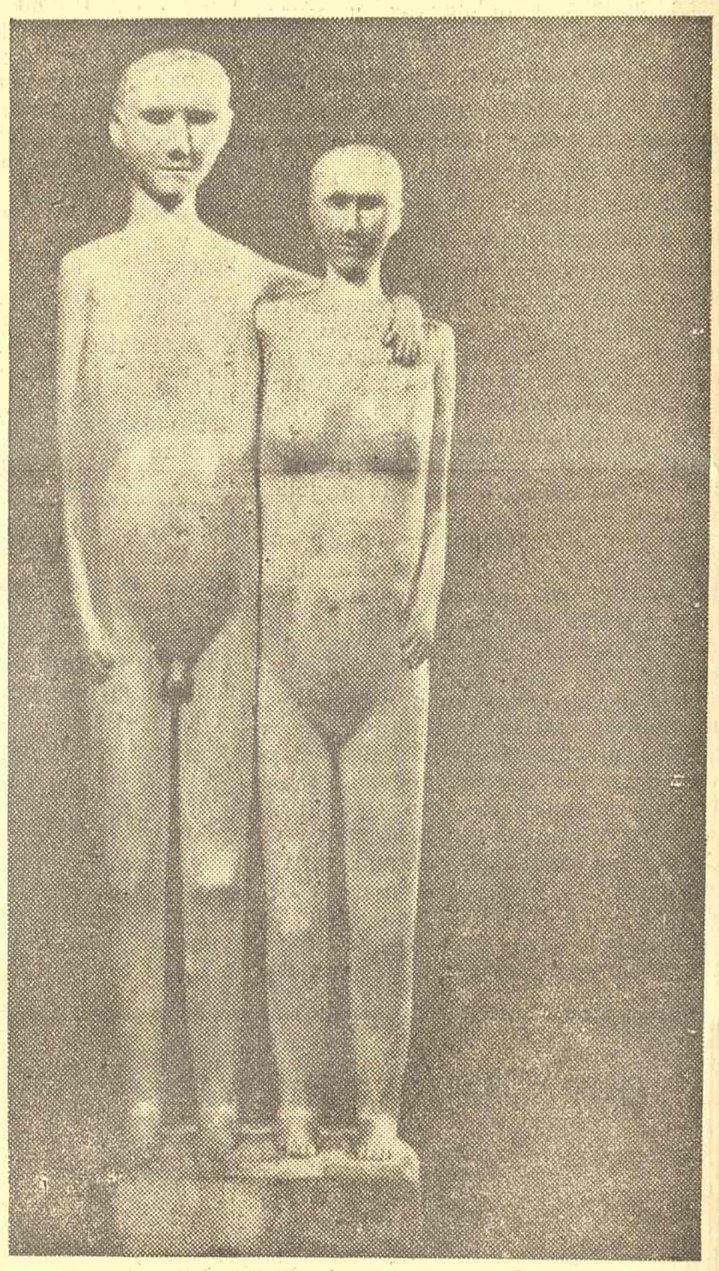

СМАЈИЋ: ДЕЧАЦИ

Изложба сељачке уметности

Велики интерес на који је наишла изложба Ивана Генералића у Паризу довео је на идеју да се организује једна шира и богатија изложба сличног карактера. То „сличног карактера„ значило би да се покаже, како појава Ивана Генералића сликара-сељака није осамљена, како она има свој корен у стваралачким традицијама наших народа и како је то стваралаштво и сада активно и богато. Комисија за културне везе са иностранством формирала је један ужи одбор познавалаца сељачке ликовне активности са задатком да прикупи што више података са терена, да направи нацрт једне гакве изложбе и на крају, коначну редакцију.

За изложбу долазе у обзир радови сељака и радника у дрву, глини, камену; уље, цртежи, темпере и сл. од анонимних аутора словеначких пањских кошница до познатих већ уметника, али који су остали на свом занимању као што су сељак-вајар Смаић, те сликари Вириус, Генералић и др.

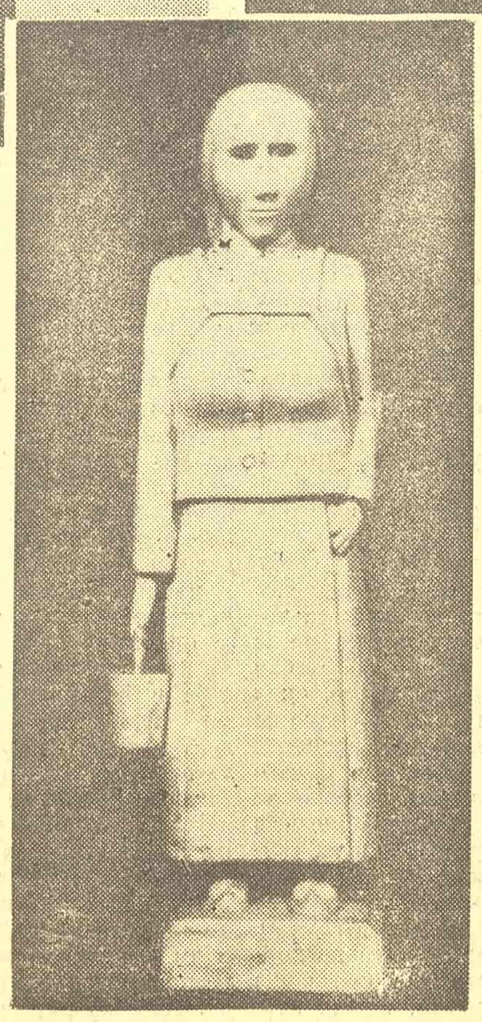

СМАЈИЋ: ЖЕНА

Изложба ће настојати да се задржи на ликовним радовима који немају примењени карактер (као што га на пр. имају украсне главице гусала, па орнаментика преслица, главе штапова и сл.) да не би зашла одвише у другу врсту народног стваралаштва, у фолклор.

Већ на почетку ове акције показало се да је та сељачка активност много шира него што се у први мах и мислило и дошло се већ до неколико до сада непознатих, а ванредно интересантних појава и дјела.

Изложба ће у сваком погледу бити од великог интереса и у самој земљи, а сигурно и за иностранство, за које се спрема.

Наши културни радници и уопште грађани, а посебно учитељи могли би пружити драгоцјену помоћ у формирању ове изложбе својим упозорењем на поједина лица или групе које се баве таквом самониклом ликовном активношћу.

У овом броју доносимо неколико фотографија сељачке скулптуре.

И. Ф.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

УРЕЂУЈЕ
РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИЈУМ
Ото Бихаљи Мерин, Александар Вучо, Слободан Галогажа, Велибор Глигорић, Радомир Константиновић, Душан Матић, Танасије Младеновић, Ђуза Радовић и Ристо Тошовић (одговорни уредник)

☆

УРЕДНИШТВО
Француска 7, тел. 21-000

АДМИНИСТРАЦИЈА
Теразије 27, пошт. фах 133

☆

Претплата за годину 1954 Дин 900., појединн примерак Дин. 20
Број чековног рачуна 102—Т—208

☆

Лист излази сваког четвртка
РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ

Одговорни уредник Ристо Тошовић, Београд, Француска 7 ● Издаје Удружење књижевника Србије ● Штампа „Политика“, Цетињска 1.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА „ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ“